

Onsdagen den 29 mars

Kl. 19.30

*Föräldrapenning,
m. m.*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

§ 1 Föräldrapenning, m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om socialförsäkringsutskottets betänkande 1977/78:17.

DORIS HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Det känns kanske litet underligt att replikera ett anförande som hölls för en och en halv timme sedan, men jag skall ändå bemöta vad Britta Bergström sade före middagsrasten.

Om kammaren skulle ansluta sig till socialdemokraternas reservation 2, sade Britta Bergström, skulle det medföra omfattande bindningar för framtiden. Som jag förstår det har Britta Bergström därigenom sagt att kompensation för inkomstbortfall kan folkpartiet icke ställa sig bakom.

Jag blev ytterligare stärkt i denna min uppfattning när Britta Bergström beskrev etapperna för föräldraförsäkringens utbyggnad. Första etappen var den vi tog förra året, den som socialdemokraterna starkt kritiserade. Det gjorde vi med all rätt, och vi hade löntagarorganisationerna bakom oss.

Andra etappen skall jag inte närmare beskriva här, men att jag inte är ensam om att se kritiskt på den visar den motion som är väckt i anslutning till propositionen av Bonnie Bernström och andra folkpartister, som inte kan dela den uppfattning Britta Bergström här har gjort sig till tolk för.

I tredje etappen kommer något ytterligt intressant. Britta Bergström sade följande: En ytterligare utbyggnad i en tredje etapp avser en samlad lösning av frågan om vårdnadsbidrag inom familjepolitiken i den takt som det ekonomiska utrymmet medger.

Jag vet inte om Britta Bergström har hela folkpartiet med sig, men detta måste ändå innebära att man ställer sig bakom en centerpartistisk familjepolitik – med ett vårdnadsbidrag som gynnar dem som inte förvärvsarbetar. De som förvärvsarbetar har nämligen inga möjligheter att stanna hemma från sitt jobb när de inte får någon som helst realistisk ekonomisk kompensation.

Vi noterar detta uttalande, som Britta Bergström i dag har gjort här som talesman för *centerpartiet*.

Det är också intressant att tänka på vad som hände under valrörelsen. Då sade en ledande folkpartist – jag skall inte nämna något namn, eftersom denne folkpartist inte är närvarande i kammaren: Vi kan inte vara med om en familjepolitik som går på tvärs med debatten om jämställdhet mellan kvinnor

och män. Britta Bergström kan tydligen göra det.

Britta Bergström tillhör ändå ett parti som anser att man skall lagstifta när det gäller könens rättigheter.: Försök praktisera det i realiteten!

ANNA-GRETA SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var verkligen intressant att lyssna på Britta Bergström, som tydligen hade väldigt svårt att försvara utskottets skrivning. Hela hennes anförande var ju egentligen citat av vad departementschefen sade i propositionen 1975/76:133, eller med andra ord vad Sven Aspling sade; han var socialminister då.

Jag uppfattar det så, att Britta Bergström fäster stort avseende vid vad Sven Aspling säger och i många stycken kan instämma i hans synpunkter. Men då kan jag inte riktigt fatta varför hon inte kan ansluta sig till reservationen I; där säger de socialdemokratiska utskottsledamöterna – bland dem naturligtvis ordföranden, Sven Aspling: "Erfarenheterna visar enligt utskottets mening att detta" – dvs. det system som vi har i dag – "är otillfredsställande. Barn till ensamstående förälder måste givetvis anses ha minst lika stort behov av föräldrarnas medverkan vid förskolekontakter som barn med två föräldrar."

I reservationen sägs också att nuvarande bestämmelser inte kan tillgodose behovet av kontinuerlig kontakt med förskoleverksamheten som varit lagstiftningens huvudsyfte. Man har med andra ord på socialdemokratiskt håll dragit konsekvenserna av de erfarenheter man har fått sedan reformen infördes. Jag ställer då frågan: Har ni folkpartister inte dragit några som helst slutsatser av erfarenheterna från denna reform, och har ni inget eget förslag att komma med? Det är visserligen bra att ni citerat en socialdemokratisk socialminister, men det skulle också vara bra om ni hade ett eget förslag. – Vi fick ju en ny regering i landet därför att det skulle föras en ny politik; det var ju så många fel på den politik som den förra regeringen bedrev!

Jag skulle också vilja ställa frågan vad man egentligen väntar sig av familjestödsutredningen och när den utredningen kommer med sitt förslag.

Tyvärr gjorde vår nuvarande socialminister bara ett kort besök i denna kammare. Han hann upp i talarstolen, men sedan försvann han – annars kunde jag givetvis ha ställt frågan direkt till honom. Är det verkligen meningen att vi skall behöva avvakta resultatet av familjestödsutredningens arbete? Det står ju inte någonting i betänkandet om när utredningen väntas komma med sitt betänkande. Jag ställer den frågan direkt till Britta Bergström eller till Per-Eric Ringaby eller till någon annan i socialförsäkringsutskottet.

BRITTA BERGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ett uttalande som har gjorts i den här talarstolen kan givetvis tolkas på olika sätt. När jag sade till Doris Håvik att det fortfarande inte föreligger något förslag om hur ett vårdnadsbidrag skall utformas, tolkade hon detta på det sättet att jag därmed skulle ha sagt att jag ställer mig bakom den typ av vårdnadsbidrag som centerpartiet förde fram i valrörelsen. Det har

jag definitivt inte sagt, utan jag har sagt att vi bör avvakta vad den grupp som nu arbetar kommer fram till i form av olika modeller.

Likaså tolkade Doris Håvik mitt yttrande som om det i framtiden inte skulle kunna bli fråga om ytterligare kompensation för inkomstbortfall och att jag skulle ställa mig bakom även en sådan uppfattning. Det gör jag givetvis inte. I den proposition, 1976/77:117, där förslaget om den utbyggda föräldraförsäkringen framlades, säger också departementschefen när det blir tal om den utbyggda föräldraförsäkringen att man vid beräkningen av kompensation skall kunna utgå från föräldrarnas aktuella sjukpenninggrundande inkomst. Det står på s. 37 i den propositionen.

Doris Håvik talade också om jämställdhetsfrågorna. Givetvis arbetar vi på det sättet att även de frågorna beaktas i sådana sammanhang, även om vi inte menar att vi vill utforma dem med strikta regler om kvotering som socialdemokraterna har föreslagit.

Anna-Greta Skantz anmärkte på att jag talade mycket om den tidigare propositionen, nr 133 från 1975/76. Det gjorde jag givetvis för att påvisa hurdan situationen var då och att det nyvaknade intresset för förändring när det gäller föräldrarnas möjligheter att följa barnen till förskolan inte fanns med där, trots att Anna-Greta Skantz sade att det även från folkpartihåll förelåg förslag i denna fråga. Hon förvånar sig över att man nu vill avvakta familjestödsutredningen. Jag nämnde att det finns anledning att inte föregripa den, utan att vi bör avvakta vad utredningen kommer med. När det gäller att dra erfarenhet av det som har varit finns det anledning att avvakta något innan vi gör ytterligare förändringar.

DORIS HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Britta Bergström säger att det föreligger inte ett förslag ännu när det gäller utbyggnaden av den tredje etappen, och det är alldeles riktigt. Men jag trodde att Britta Bergström var så initierad att hon vågade stå för det yttrande som gjordes tidigare, nämligen att en ytterligare utbyggnad i en tredje etapp avser en samlad lösning av vårdnadsbidraget inom familjepolitiken och i den takt som det ekonomiska utrymmet medger. Men jag förstår att det kanske var ett något förhastat uttalande.

I det tidigare inlägget före middagspausen talade Britta Bergström också om att det nu sitter en arbetsgrupp och ser över de frågorna. Ja, det är då en från centern, en från moderaterna och en från folkpartiet. Det gjorde man också innan man fick fram det förslag som låg till grund för debatten och beslutet den 17 maj förra året, och vi vet ju att det blev en bastard av det förslaget. Folkpartiet blev tillgodosett så långt att man fick en månad med kompensation för inkomstbortfallet. Centerpartiet fick en månad med 32 kr. om dagen, dvs. 4 kr. i timmen när det gäller ett inkomstbortfall. Jag sade i den debatten att inte ens Svenska arbetsgivareföreningen i sina vildaste funderingar kan tänka sig en så låg timlön. Men det var vad man ansåg att man kunde ge föräldrar som stannar hemma för att vårda barn. Det innebar de borgerligas valfrihet.

Man talar samtidigt om alla barns rätt. Vems barns rätt? Jo, de välsituerade

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Föräldrapenning,
m. m.*

föräldrarnas barns. De barnens rätt har man ställt sig bakom. Men familjer med lägre inkomster och ensamstående föräldrar kan inte stanna hemma för 32 kr. om dagen. Nog måste de barnen ha lika stort värde, om vi nu värnar om barnens rätt.

Jag vill än en gång påpeka att jämställdhet mellan män och kvinnor inte är en fråga om att bara skapa formellt lika möjligheter. Man måste göra det till en realitet, sätta kraft bakom orden och inte bara peka på att man kan stanna hemma om man vill. Möjligheterna finns; vårdnadsbidrag kan man få, 10 000 kr. om året, men inte ersätter det en inkomst för en ensamstående förälder, inte ersätter det en inkomst i en låginkomstfamilj. Valfrihet, Britta Bergström, för vem?

ANNA-GRETA SKANTZ (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte alls anmärkt på att Britta Bergström har citerat från propositionen 1975/76:133, för jag förstår att Britta Bergström anser det vara värt att citera. Men det är ju något från förfluten tid. Det har gått några år sedan vi tog den propositionen, och vi har fått den erfarenheten att det är orimligt att en ensamstående förälder inte skall kunna disponera de dagar han har rätt till på samma sätt som i en familj där det finns två föräldrar.

Sedan ställer Britta Bergström frågan varför vi inte tidigare accepterade folkpartiets förslag. Folkpartiets kvinnoförbund ville ha 14 dagar. Den reformen hade kostat pengar, men vårt förslag i dag kostar inte någonting, för det ligger inom det antal dagar som föräldrapenning utgår. Det är inom dessa dagar som en ensamstående förälder skulle kunna få lov att disponera två dagar på samma sätt som i en familj med både mor och far, som jag tidigare har sagt. Egentligen rör det sig inte om en särskilt stor grupp. Men det spelar ingen roll att gruppen är liten, därför att för oss är det ett rättvisekrav.

I slutet av 1976 fanns det ca 640 000 familjer med barn yngre än åtta år. Av samtliga familjer med barn under åtta år utgjorde enförälderfamiljerna 10–15 %, ca 70 000. Mer än 90 % av ensamföräldrarna var kvinnor. Det är denna grupp vi talar om. Och låt mig än en gång säga att jag är mycket förvånad över att man från folkpartiets sida inte vill ställa upp och hjälpa den här gruppen, utan att man har en, som jag tycker, kallsinnig inställning till denna grupp av föräldrar.

Jag har tidigare nämnt, och jag vill ännu en gång hänvisa till, den motion som folkpartiet lade fram i samband med att propositionen 1975/76:133 behandlades. Vid det tillfället hade folkpartiet en positiv syn på de här frågorna. Vad som har inträffat nu vet jag inte, men det är väl ett sätt att ge uttryck för att de borgerliga ledamöterna i utskottet är eniga. Jag tror emellertid att innerst inne skulle många folkpartister vilja rösta med reservationen I.

BRITTA BERGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Doris Håvik kan upprepa åtskilliga gånger att jag inte står för mitt tidigare uttalande om att regeringen har för avsikt att i en tredje etapp lägga fram förslag till en samlad lösning av vårdnadsbidrag och utbyggnad av

föräldraförsäkringen, men jag står givetvis för det och räknar med att ett sådant förslag skall komma. Detta kommer att ske, som jag redan sagt, i den takt som de ekonomiska förutsättningarna medger.

När det sedan gäller den utbyggnad som trätt i kraft i år och de anmärkningar som görs här om att man under en månad inte kan få mer än garantibeloppet, kan jag säga att man här gått så långt som man ansett att det fanns samhällsekonomiska förutsättningar för. Vi räknar med att vi skall kunna komplettera försäkringen när förutsättningarna finns.

Anna-Greta Skantz återkommer till mina påminnelser om vad som stod i den tidigare propositionen, nr 133. Jag tog upp den just för att visa att när det förslaget lades hade man inte tagit med introduktionen i förskolan. Man ansåg att föräldrapenningen för föräldrarnas besök i förskolan skulle ge föräldrarna en möjlighet att på något sätt aktivt delta i det arbetet, medan man ville avvyakta familjestödsutredningens förslag när det gällde introduktionen.

Anna-Greta Skantz säger också att Folkpartiets kvinnoförbund föreslog 14 dagar för en introduktionsperiod, att det var alldeles för mycket och att socialdemokraterna därför inte kunde gå på den linjen. Men man hade ju kunnat ta någon bit av det förslaget, om man då hade haft något intresse för saken.

Till sist nämnde Anna-Greta Skantz den positiva syn på de här frågorna som folkpartimotionen i sammanhanget gav uttryck för. Och på frågan om den inställningen finns kvar inom folkpartiet kan jag svara ett obetingat ja.

Förste vice talmannen anmälde att Anna-Greta Skantz och Doris Håvik anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Varje reform, hur genomarbetad och fulländad vi än anser den vara när vi beslutar om den här i riksdagen, visar sig nästan undantagslöst vara behäftad med skönhetsfläckar som inte syns förrän reformen i fråga har verkat någon tid i praktiken. Först när den har konfronterats med verkligheten kan man bedöma hur pass heltäckande den är, och vi riksdagsledamöter får då utgöra någon sorts känselspröt som fångar upp reaktionerna och som också ser till att de eventuella brister som uppdagas blir uppmärksammade och om möjligt också eliminerade.

Så är fallet med den fråga som jag och några medmotionärer har aktualiserat och som gäller föräldrapenning för vård av sjukt barn, bl. a. då det gäller deltidsarbetande som arbetar varannan dag. Blir ett barn sjukt och den deltidsarbetande föräldern tvingas att stanna hemma en dag som hon eller han skulle ha arbetat, så förlorar denne en hel dagsförtjänst men får i ersättning en sjukpenning som motsvarar en halv dagsförtjänst, eftersom sjukpenningen är baserad på årslönen utslagen på 360 dagar. Detta har självfallet upplevts som djupt orättvist av dem som berörts av det, och det är

därför med stor tillfredsställelse jag konstaterar att utskottet i år har sett positivt på vår motion och i enlighet med vad vi yrkat i motionen föreslår att en översyn av reglerna i detta hänseende skall göras.

Jag har nyligen blivit uppmärksam på ytterligare en kategori som anser sig ramlas mellan paragraferna i denna fina och viktiga reform. Det gäller sammanboende där det finns barn i familjen, men där den ena föräldern inte är biologisk förälder. I sådana fall gäller inte föräldraförsäkringen för den icke biologiska föräldern. Jag vill vid detta tillfälle passa på att aktualisera också sådana fall, och jag uttalar förhoppningen att också denna kategori tas upp till närmare skärskådning i samband med den översyn av vissa delar av föräldraförsäkringen som kommer att göras i enlighet med vad som föreslås i betänkandet.

I detta anförande instämde Wivi-Anne Cederqvist (s).

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag skall beröra motionen 701, i vilken tas upp en mängd förslag om förbättringar av föräldraförsäkringen. Dessa förslag går ut på att föräldraförsäkringen skall genomföras konsekvent och att kvardröjande brister och orättvisor skall undanröjas.

Föräldraförsäkringen bör täcka inkomstbortfall vid barns sjukdom. Den bör även täcka inkomstbortfall vid besök i samband med förebyggande barnhälsovård, besök i förskolan, inskolning och återkommande kontakter med förskolan. Ersättning för omvårdnad av barn bör även gälla barn över 10 år. I motionen föreslås att gränsen skall höjas till 14 år.

Föräldraförsäkringen vid barns sjukdom bör ändras så att förälder till barn som insjuknat i någon epidemisk sjukdom inte skall tvingas ta av det stadgade antalet ersättningsdagar när barnet inte längre är direkt sjukt utan enbart smittbärare. Sådana dagar skall berättiga till ersättning och inte inkräkta på de stadgade ersättningsdagarna.

Antalet ersättningsdagar i samband med barns eller ordinarie vårdares sjukdom skall enligt vad som föreslås i motionen vara minst 20. Vidare bör en utredning kartlägga hur man skall utforma ett differentierat system för beräkning av antalet ersättningsdagar med hänsyn till antalet barn, och resultatet av denna utredning bör ligga till grund för ett förslag om en differentiering av antalet ersättningsdagar.

Utöver de 20 ersättningsdagarna i samband med barns sjukdom, sjukdom hos ordinarie vårdare och besök inom den förebyggande barnhälsovården bör det finnas möjligheter till individuell prövning av fall då barn t. ex. är långvarigt sjuka och har behov av stor föräldrakontakt. Vidare bör inte den åldersgräns vid 14 år som vpk föreslår alltid tillämpas strikt, utan den bör tillämpas mjukt t. ex. när särskilda medicinska skäl talar för detta.

Vidare föreslås i motionen att besök i förskolan skall berättiga till ersättning två dagar per halvår och barn utöver de i motionen 701 föreslagna 20 ersättningsdagarna vid vård av sjukt barn.

Reservationen 1 av socialdemokraterna är som vi ser det ganska nollställd.

Den ökar inte antalet ersättningsdagar. Det är snarare en reform inom själva systemet, som bara gynnar dem som inte tar ut hela antalet ersättningsdagar. När det gäller barn som ofta är sjuka går dagarna åt vid sjukdom, och då blir det inte någonting över för förskolan. De barnen kommer alltså att ställas utanför. Vi tycker att den socialdemokratiska motionen är blek då det gäller att tillvarata dessa barns rättigheter.

När en familj adopterar ett nyfött barn gäller samma regler för föräldrapenning som när det är fråga om biologiska föräldrar. Men för något äldre adoptivbarn gäller en annan konstruktion. Enligt den minskar behovet av att någon förälder är hemma med barnets stigande ålder.

Detta är en felsyn och upplevs som mycket oförmligt av adoptivföräldrar. Barn som inte adopterats i småbarnsåldern kommer i många fall till det nya hemmet från mycket svåra och pressande förhållanden. Att det i en sådan situation skulle krävas kortare tid för de inledande kontakterna mellan barn och adoptivföräldrar är naturligtvis fel. Rätten till ersättning från föräldraförsäkringen för adoptivföräldrar bör därför utsträckas till 210 dagar om barnet är under 14 år och räknat från barnets ankomst till adoptivhemmet.

Alla de förslag som vpk framställt i motionen 701 och som jag här har redovisat har avstyrkts av utskottet. I en del fall hänvisas till pågående utredning, i andra fall till föregående riksdags avslag på förslaget. I inget fall har utskottet kunnat visa på någon hållbar motivering för förslaget om avslag. Avslagen får mot den bakgrunden ses som ett utslag av bristande vilja att genomföra verkliga förbättringar av föräldraförsäkringen. Jag yrkar därför bifall till motionen 701 i alla delar och även till yrkande 2 i motionen 440.

BRITTA BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! I ett tidigare anförande berörde jag ganska hastigt motionen 701, som herr Lars-Ove Hagberg nu har talat om. Den skulle innebära utökningar av ännu större omfattning än de förslag som framställts från socialdemokratiskt håll. Det finns inga möjligheter att nu tillgodose de önskemål som vänsterpartiet kommunisterna för fram i motionen. Det kan i och för sig vara skäl nog för att avstyrka den; det beror inte på bristande vilja, som Lars-Ove Hagberg nyss sade.

Utskottet avstyrker alltså motionen. Det är riktigt att utskottet hänvisar till vissa utredningar. Men utskottet hänvisar också till att den förbättring av föräldraförsäkringen som företagits har trätt i kraft helt nyligen. Man bör ha viss erfarenhet av den innan man genomför nya förändringar.

Det påpekas också i utskottets skrivning att den särskilda föräldraförsäkringen kan disponeras i varje fall för vissa av de önskemål som förs fram i motionen.

Jag har tidigare i enlighet med utskottets ställningstagande yrkat avslag på motionen.

Onsdagen den
29 mars 1978

*Föräldrapenning,
m. m.*

LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Mycket kort! Det framkom inget nytt i det Britta Bergström nu sade. Jag ser det så att man inte prioriterar de här frågorna. De brister i föräldraförsäkringen som har påtalats i motionen finns kvar; dem vill man inte göra någonting åt.

Jag vill bara påpeka något som tidigare sagts i den här debatten, nämligen att hela den borgerliga regeringen tydligen inriktar sig på helt andra saker. Det är vårdnadsbidrag som nu står i centrum för eventuella satsningar, och då kommer verkliga förbättringar på detta område i skymundan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Karin Nordlander under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 4 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit det av Karin Nordlander under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 281
Nej – 12

M o m. 2–4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 366 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 4 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 366 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 12

M o m. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 440 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 4 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 440 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 11

M o m. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 495 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 4 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 495 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Föräldrapenning,
m. m.*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 11

M o m. 8 - 12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 5-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 8

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 701 av Lars Werner m.fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 8 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 701 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppräsnings förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 281
Nej - 12

M o m. 2

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 701 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 8 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 701 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 12

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Föräldrapenning,
m. m.*

M o m. 4 o c h 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 6

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av Sven Aspling m. fl. samt 3:o) utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 701 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Börje Nilsson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Lars-Ove Hagberg begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 8 mom. 6 antar reservationen nr 1 av Sven Aspling m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 701 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars-Ove Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 133
Nej - 12
Avstår - 146

Börje Stensson (fp) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats som frånvarande.

Följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 8 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Sven Aspling m. fl.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Föräldrapenning,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Börje Nilsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151
Nej - 142
Avstår - 2

M o m. 7-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Sven Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Börje Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 8 mom. 11 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Sven Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Börje Nilsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152
Nej - 143

M o m. 12

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Föredrags

Skatteutskottets betänkanden

1977/78:35 med anledning av motion om särskilt investeringsavdrag och statligt investeringsbidrag vid inköp av begagnade maskiner

1977/78:36 med anledning av motioner om den särskilda varuskatten

1977/78:37 med anledning av motioner om avdragsreglerna för ökade levnadskostnader, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Ny befälsordning för det militära försvaret

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1977/78:10 med anledning av propositionen 1977/78:24 om ny befälsordning för det militära försvaret jämte motioner.

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

I propositionen 1977/78:24 (försvarsdepartementet) hade regeringen – efter föredragning av försvarsministern Eric Krönmark – föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för en ny befälsordning för det militära försvaret som föredragande statsrådet hade förordat.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”På grundval av 1973 års riksdagsbeslut (prop. 1973:128, FöU 1973:23, rskr 1973:309) om principer för en enhetlig befälsordning inom det militära försvaret läggs i propositionen fram förslag till en ny befälsordning. Befälsordningen innebär en samlad lösning för allt befäl – yrkesbefäl, reservbefäl och värnpliktsbefäl.

I den nya befälsordningen skall allt blivande yrkesbefäl gå genom befälsutbildning som värnpliktiga tillsammans med övriga värnpliktiga. Efter värnpliktsutbildningen följer en gemensam grundläggande yrkesutbildning. Denna utbildning skall leda fram till samma första uppgiftsnivå för alla yrkesofficerare oavsett vilka uppgifter som officeren efter hand skall lösa i organisationen. En sådan ordning torde f. n. vara unik inom den statliga verksamheten.

Stor bredd vid rekryteringen till officersyrket är viktig i den nya befälsordningen. Det är därför nödvändigt att kunna rekrytera yrkesbefäl från alla kategorier av befälsutbildade värnpliktiga. Som civil utbildning för tillträde till den grundläggande officersutbildningen skall krävas allmän behörighet enligt högskoleförordningen (1977:263) och vissa särskilda förkunskaper. De som inte har tillräckliga kunskaper i allmänna ämnen bör få möjlighet att gå genom kompletterande utbildning.

Allt yrkesbefäl skall i den nya befälsordningen ha kompetens att fullgöra uppgifter som chef, fackman och utbildare i såväl krigs- som fredsorganisationen. Alla officerare skall efter hand vidareutbildas till uppgifter på plutonchefsnivån i krigsorganisationen och till uppgifter i fredsorganisationen som kvalificerade utbildare vid pluton eller som kvalificerade delsystemledare eller tekniker. Ungefär hälften av varje årsklass officerare vidareutbildas till befattningar på högre nivåer. Urvalet till vidareutbildning skall ha formen av ett successivt urval, där individens mognadstakt och personliga förhållanden får en större betydelse än som nu är fallet.

Reservbefälet skall i den nya befälsordningen rekryteras och utbildas i stort sett enligt dagens system. Lämpliga reservofficerare skall dock i större omfattning än hittills kunna utbildas för och placeras i befattningar på bataljonschefsnivån i krigsorganisationen. Reservofficersutbildningen skall i ökad utsträckning samordnas med lämpliga avsnitt i yrkesbefälsutbildningen. Dessa förslag och andra åtgärder beräknas kunna förbättra reservoffi-

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

cersrekryteringen.

Värnpliktigt befäl fullgör huvuddelen av befälsuppgifterna i nuvarande krigsorganisation. Någon principiell förändring förutsätts inte i detta avseende. Värnpliktiga skall alltså tas ut och utbildas för uppgifter som grupp-, tropp- och plutonchefer och motsvarande befattningar i krigsorganisationen på samma sätt som i dagens system.

Det tjänsteställningssystem för det militära försvaret som infördes genom 1972 års tjänsteställningsreform skall i princip gälla också i den nya befälsordningen. Vissa justeringar blir dock nödvändiga med hänsyn till att nuvarande fyra gruppbenämningar för yrkespersonal – gruppchefer, plutons-officerare, kompaniofficerare och regementsofficerare – utgår och ersätts av en enda benämning, yrkesofficerare.

I den nya befälsordningen blir fänrik den lägsta tjänstegraden för yrkesbefälet. För reservofficerare innebär de större möjligheterna att utbildas för vissa krigsbefattningar på bataljonschefs-nivån att fler reservofficerare än hittills kan få tjänstegraden major.

Den nya befälsordningen föreslås börja genomföras under programplane-perioden 1978/79–1982/83. De första ansökningarna om antagning som yrkesbefälsaspirant skall kunna ske år 1979, och den första omgången blivande yrkesbefäl skall kunna gå genom den gemensamma grundläggande yrkesbefälsutbildningen åren 1981–1983.”

I detta sammanhang hade behandlats
dels den under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionen 1977/78:1485 av Björn Körlof (m) och Georg Danell (m),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna
1977/78:1736 av Bengt Gustavsson m. fl. (s) vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om

1. målet för den gemensamma grundläggande utbildningen,
2. antalet befattningar på troppchefs-nivå som skulle besättas av yrkesbefäl,
3. utformningen av officershögskoleutbildningen,
4. sättet för förvärvande av erforderliga förkunskaper,
5. utformningen av behörighetsreglerna vad avsåg normalvägar i gymnasieskolan för yrkesbefälsutbildningen,
6. dispens från behörighetsreglerna för antagning till officershögskoleutbildningen,
7. samråd i genomförandet av den nya befälsordningen,

1977/78:1737 av Eric Hägelmark (fp), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att alla yrkesofficerare skulle ges möjlighet att genomgå krigshögskolans allmänna kurs,
2. att 35-årsgränsen i övergångsbestämmelserna slopades, så att dagens kompaniofficer snarast inrymdes i den nya befälsordningen,

1977/78:1738 av Per-Olof Strindberg (m),

1977/78:1748 av Tore Nilsson (m),

1977/78:1749 av Gunnar Oskarson (m) och Olle Aulin (m) samt

1977/78:1750 av Gunnar Oskarson (m) och Per-Olof Strindberg (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande målet för den grundläggande gemensamma utbildningen vad gällde krigsorganisationen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1977/78:1736, yrkandena 1 och 2, godkände vad föredragande statsrådet hade förordat,

2. att riksdagen beträffande krigshögskolans allmänna kurs med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1977/78:1736, yrkandet 3, och 1977/78:1737, yrkandet 1, godkände vad föredragande statsrådet hade förordat,

3. att riksdagen beträffande tempot i den föreslagna utbildningen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1977/78:1749, yrkandet 1, godkände vad föredragande statsrådet hade förordat,

4. att riksdagen beträffande behörighetskrav och kompletteringsutbildning m. m. skulle avslå motionen 1977/78:1736, yrkandena 4-6,

5. att riksdagen beträffande benämningen yrkesofficer med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1977/78:1738 och 1977/78:1749, yrkandet 2, godkände vad föredragande statsrådet hade förordat,

6. att riksdagen beträffande övergången till ny befälsordning med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1977/78:1737, yrkandet 2, och 1977/78:1748 godkände vad föredragande statsrådet hade förordat,

7. att riksdagen beträffande reservofficerarnas utbildning och tjänstgöring med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1977/78:1485 och 1977/78:1750 godkände vad föredragande statsrådet hade förordat,

8. att riksdagen beträffande formerna för det fortsatta arbetet skulle avslå motionen 1977/78:1736, yrkandet 7,

9. att riksdagen i övrigt godkände de riktlinjer för en ny befälsordning för det militära försvaret som föredragande statsrådet hade förordat.

Reservation hade avgivits av Bengt Gustavsson, Eric Holmqvist, Gusti Gustavsson, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Åke Gustavsson och Evert Hedberg (samtliga s) som ansett att utskottet under 1, 2, 4 och 8 bort hemställa

1. att riksdagen beträffande målet för den grundläggande gemensamma utbildningen vad gällde krigsorganisationen med avslag på propositionen och med bifall till motionen 1977/78:1736, yrkandena 1 och 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

2. att riksdagen beträffande krigshögskolans allmänna kurs med avslag på propositionen och med bifall till motionerna 1977/78:1736, yrkandet 3, och 1977/78:1737, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

reservanterna anför, t,

4. att riksdagen beträffande behörighetskrav och kompletteringsutbildning m. m. med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1977/78:1736, yrkandena 4-6, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför, t,

8. att riksdagen beträffande formerna för det fortsatta arbetet med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1977/78:1736, yrkandet 7, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anför, t.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Gunnar Oskarson (m).

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Principen för en ny befälsordning togs fram av den socialdemokratiska regeringen, och beslut fattades av en praktiskt taget enhällig riksdag 1973. På grundval av detta principbeslut föreligger nu ett förslag om en ny befälsordning. Förslaget innebär en samlad lösning för allt befäl - yrkesbefäl, reservbefäl och värnpliktsbefäl.

Det är tillfredsställande att det förslag som nu föreläggs riksdagen i huvudsak grundas på tidigare ställningstaganden. Det är däremot mindre tillfredsställande att den insyn och det samråd kring befälsordningsfrågorna som möjliggjordes för de borgerliga partierna i opposition före valet 1976 inte kommit oss socialdemokrater till del efter valet.

Arbetet med en ny befälsordning kommer ändock genom dagens riksdagsbeslut att föras ytterligare en viktig bit framåt. Det återstår emellertid ett betydande detaljutredande innan en slutlig lösning föreligger.

Regeringen har ännu inte redovisat sin inställning till förslaget från beredningen om kvinnan i försvaret. Denna fråga kan kanske av många anses inte höra till dagens diskussion om en ny befälsordning, men jag menar att man i detta sammanhang ej skall bortse från den försöksverksamhet som föreslås bryta den enda helt manliga karriären i vårt arbetsliv. Vi socialdemokrater förutsätter att regeringen i ett kommande förslag följer upp de av oss tagna initiativen i denna fråga.

Inledningsvis hävdade jag att det nu framlagda förslaget om en ny befälsordning i huvudsak följer tidigare principbeslut från 1973. Men det föreliggande regeringsförslaget har brister i vissa avseenden. För att avhjälpa dessa brister har vi i vår motion 1977/78:1736 framlagt förslag till ändringar, som om de bifölls skulle innebära ett konsekvent fullföljande av 1973 års beslut och de därefter beslutade riktlinjerna. Beklagligtvis har dessa yrkanden ej vunnit den borgerliga utskottsmajoritetens gillande. Vi har därför till utskottets betänkande fogat en reservation, till vilken jag härmed yrkar bifall.

Vilka är då skillnaderna mellan utskottets skrivning och vår reservation på dessa punkter? För många av kammarens ledamöter kan de framstå som alltför små för att motivera en reservation.

Vi som företräder socialdemokraterna i försvarsutskottet är dock av den

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

meningen att viktiga principiella bedömningar inte tillgodoses i utskottsmajoritetens skrivning. Vi hävdar främst betydelsen av att starkt markera sambandet mellan den allmänna värnplikten och vår försvarsförmåga. Endast genom den allmänna värnpliktens princip kan vårt försvar ges den kvalitet och bredd som svarar mot dess uppgifter.

En stark och levande demokrati kan inte heller överlåta åt andra att utöva försvaret mot yttre angrepp. Värnpliktsförsvaret är en viktig garanti för att försvarsmakten blir föremål för folklig insyn, kontroll och påverkan. Detta synsätt har i det nu aktuella sammanhanget betydelse i bl. a. följande avseenden.

För det första bör allt befäl ha samma grundläggande utbildning, dvs. rekryteras genom värnpliktsutbildningen.

För det andra kommer det helt dominerande antalet befäl i krigsorganisationen att utgöras av människor med civila yrken.

För det tredje måste utbildningen av värnpliktiga tillmätas utomordentligt stor betydelse, vilket får konsekvenser för befälsutbildningens utformning.

Vi anser att vad jag nu anfört leder till delvis andra bedömningar än vad som framgår av regeringsförslaget, dels rörande målet för den grundläggande utbildningen, dels i fråga om utformningen av densamma.

I motion nr 1736 har vi bl. a. hävdad att målet för den grundläggande gemensamma utbildningen vad gäller krigsorganisationen bör vara plutonchef, en nivå som dock inte skall nås förrän efter en viss tids väl vitsordad tjänstgöring i befattningen eller annan liknande tjänstgöring. Denna vår syn delas ej av utskottsmajoriteten.

På samma sätt har vårt yrkande om en gemensam grundläggande officersutbildning för allt yrkesbefäl avvisats. Vi menar att jämkning av utbildningstidens längd skulle ha möjliggjort en gemensam utbildning för alla på denna nivå och därmed ökat möjligheterna för fler att nå högre befattningar.

Slutligen har vårt krav på fortsatt arbete enligt samma form av samråd som rådde 1973–1976 under medverkan av företrädare för riksdag och anställda avvisats. Denna snäva attityd från majoritetens sida är olycklig och onödig och kan försvåra reformens genomförande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Under de senaste decennierna har ett flertal utredningar sysslat med det militära befälets ställning, arbetsuppgifter, kvalifikationer m. m. Något samlat förslag till befälsfrågans lösning har dock inte presenterats, utan man har nöjt sig med ett antal delreformer med mer eller mindre lyckat resultat. Det är därför med tillfredsställelse jag konstaterar att riksdagen i dag efter mångårigt utredningsarbete har tillfälle att besluta om en befälsordning som är tidsenlig och som bör utgöra ett gott underlag för fortsatt planläggnings- och detaljarbete.

En kort blick tillbaka för att se hur dagens förslag om en gemensam

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

befälsordning för försvaret har vuxit fram kan kanske vara befogad.

År 1967 motionerade jag tillsammans med tre medmotionärer från vårt parti om en utredning för att nå fram till "en allmänt accepterad, tidsenlig och rationellt uppbyggd befälsordning". Bland medmotionärerna hittar jag bl. a. namnet Eric Krönmark som andra namn. Motionen röntes – som så många andra motioner när något nytt föreslås – ingen framgång. Den avslogs med några vänliga och välformulerade rader.

Bättre framgång hade jag 1971, då jag återkom med samma motion, något utvecklad och preciserad. Då var jag ensam motionär. De principiella tankegångar som fördes fram i båda dessa motioner återfinns i den proposition som försvarsministern nu har lagt och som riksdagen har att besluta om. I anslutning till min motion 1971 skrev utskottet i sitt betänkande nr 18 bl. a.: "Utskottet delar motionärens uppfattning att en ny befälsordning bör ge bättre möjligheter för den enskilde att av egen kraft och förmåga nå högre positioner."

Denna målsättning för en ny befälsordning jämte kravet på flexibilitet har sedan i olika versioner förekommit i samtliga utredningar, propositioner och betänkanden och blivit normgivande för arbetet med den nya befälsordningen. Strävan har också under hela arbetet med att ta fram en ny befälsordning varit att den skall vara rekryteringsfrämjande i högre grad än nuvarande ordning.

Fyller då det föreliggande förslaget de krav som jag här har redovisat? I stort sett är jag beredd att besvara den frågan med ja, även om det finns vissa frågor som jag tycker borde ha fått en någon annan utformning. Några av dessa frågor har Olle Aulin och jag tagit upp i motionen 1977/78:1749, som jag har följt upp med ett särskilt yttrande som fogats till försvarsutskottets betänkande. Låt mig här kort stanna vid ett par av dessa som jag ser det mycket viktiga frågor.

Genom den nuvarande direkta rekryteringen av ynglingar som har kvalifikationer och som bedöms lämpliga för chefsuppgifter, bl. a. bataljons- och kompanichefer, och genom en snedning från plutons- och kompaniofficerskårerna har försvarsmaktens behov av chefer och kvalificerad stabspersonal kunnat tillgodoses.

Vilka konsekvenserna i den föreslagna befälsordningen blir av att den nuvarande utbildningsvägen till kvalificerade chefsbefattningar försvinner är svårt att förutspå. Jag har emellertid sett en risk för att den nya utbildningen mot chefsbefattningar inom försvaret inte blir så attraktiv att försvarets behov av personal med erforderlig kvalitet kan säkerställas. Skälen härtill synes främst vara att utbildningen är långsammare än i det nuvarande systemet. Många växlingar sker mellan skolor och tjänst vid förband, vilket kan vara påkostande för befattningshavaren och hans familj, och det tar lång tid innan de mer kvalificerade, självständiga befattningarna nås.

Efter drygt tre års utbildning, värnpliktsutbildningen inräknad, har den nuvarande regementsofficeren erhållit utbildning för befattningar som plutonchef i krig och ställföreträdande plutonchef i fred. I den nya befälsordningen kommer motsvarande kompetensnivå att ha nåtts först efter

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

fem till nio år. Den längre tiden i det nya systemet är en följd av att en mer omfattande praktisk utbildning och tjänstgöring bedömts nödvändig, och det är riktigt. Men vid en jämförelse mellan den föreslagna befälsordningen och dagens utbildning samt andra civila utbildningsvägar kan tempot i den militära yrkesutbildningen komma att uppfattas som långsamt. Risk finns därför att utbildningen inte blir attraktiv i den utsträckning som är önskvärd och inte får den rekryteringseffekt som är avsedd.

I propositionen liksom i betänkandet anges vissa tider för praktisk tjänst i de olika skolorna i vidareutbildningen. Vid en sammanräkning av tiderna visar det sig att de som snabbast går igenom utbildningssystemet kan ha erhållit utbildning vid militärhögskolans allmänna kurs först efter tretton år mot elva år i nuvarande system. Vederbörande är då i 32-årsåldern. Huvuddelen av dem som genomgått skolan kommer emellertid att vara betydligt äldre, flera över 40 år. Militärhögskolans högre kurs kommer inte att vara genomgången förrän vederbörande är 35–36 år. I propositionen föreslås härigenom ett utbildningssystem som gör att minimiåldern för t. ex. bataljonschef i krig och kompanichef i fred höjs med två år och att den genomsnittliga åldern höjs ännu mer. Detta är ett system för utbildning av chefer som i jämförelse med systemen på andra områden av vårt samhälle ter sig något långsamt.

Dessa förhållanden torde vägas in vid den värdering av befälsyrket som ungdomarna gör då de står inför valet av yrkesutbildning. Det är därför risk för att många som funderar på befälsanställning i stället väljer någon annan väg, som ger vad de kanske uppfattar som en mer stimulerande utbildning men som framför allt snabbare leder till självständiga och ledande arbetsuppgifter. Detta kan också allvarligt försvåra rekryteringen till vidareutbildning för dem som redan är eller har blivit yrkesbefäl.

Propositionen i sin helhet har dock sådana positiva värden att de farhågor som jag här har redovisat inte bör leda till några ändringar i förslaget. Jag finner dock farhågorna vara så påtagliga att vissa åtgärder bör vidtas inom ramen för det fortsatta arbetet för att så långt möjligt undanröja riskerna för en otillfredsställande chefsrekrytering.

Utskottet har också observerat dessa problem, och i en del av betänkandet, som alla utskottsledamöter står bakom, har utskottet skrivit följande: "Undantag från normaltider skall kunna förekomma. Den som tidigt visar goda förutsättningar för en snabb karriär skall ha möjlighet att gå vidare i systemet på kortare tid." Jag vill understryka detta uttalande från utskottets sida och förutsätter att man efter hand som man vinner praktisk erfarenhet av den nya befälsordningen kommer att kunna anpassa kurstider och tjänstgöringsperioder så, att man får en väl fungerande befälsorganisation som är konkurrensstark i fråga om rekrytering såväl kvalitativt som kvantitativt.

Den befälsordning som vi nu går att fatta beslut om är unik i så måtto att vi inte har och inte kan få några erfarenheter av liknande system vare sig inom landet eller i något annat land. Detta gör att vi i viss mån måste pröva oss fram när vi bygger upp den nya ordningen. Utskottet framhåller detta när det skriver: "Ännu återstår åtskilligt planläggnings- och detaljarbete innan

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

rekrytering och utbildning kan påbörjas enligt den nya befälsordningen.” Vidare understryks att det åligger regeringen att närmare reglera uppläggningsen av detta arbete.

Utskottet framhåller också att uppgifter om utbildningstider m. m. anges som ungefärliga och att den närmare tillämpningen av riktlinjerna är beroende av det fortsatta arbetet.

Herr talman! Slutligen ett par ord om värnplikligt befäl och om reservbefäl. Det är viktigt att rekryteringen av värnplikligt befäl och av reservofficerare har stor bredd. Om man skall få en tillfredsställande rekrytering av dessa kategorier, måste såväl uppgifter inom det militära systemet som villkoren för anställning och tjänstgöring vara attraktiva för den enskilde. Bland de åtgärder som föreslagits i den nu föreliggande propositionen ingår vidareutbildning av reservofficerare till bataljonschefer.

ÖB skall utreda dessa frågor ytterligare. Detta förslag hälsas med tillfredsställelse. I detta utredningsarbete bör även meritvärdering för utbildning till och tjänstgöring som reservofficer granskas. Det är nödvändigt att komma fram till likformig och likvärdig meritvärdering vid samtliga intagningsnämnder inom vårt högskoleväsende. Så är nämligen inte förhållandet i dag.

Även inom arbetslivet, i såväl offentlig som privat tjänst, är det angeläget att värdet av reservofficerstjänst uppmärksammas mer än vad som nu sker. Det är utan tvivel så att stora delar av utbildningen och tjänstgöringen som reservofficer och värnpliktig officer innehåller mycket av värde, som vederbörande kan ha nytta av i sitt civila arbete. Dessa frågor bör också tas upp och belysas i det av statsrådet aviserade utredningsarbetet. Utskottet har också i anslutning härtill understrukit att det är viktigt att uppmärksamma det reservanställda och värnpliktiga befälets förhållanden.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

KARL BENGTTSSON (fp):

Herr talman! Nu föreliggande förslag till en ny befälsordning innebär en samlad lösning för allt befäl – yrkesbefäl, reservbefäl och värnpliktsbefäl. Utskottet finner att förslagen i den aktuella propositionen bygger på statsmakternas tidigare ställningstaganden och i allt väsentligt motsvarar rimliga förväntningar på en ny befälsordning. Vi, dvs. utskottsmajoriteten, anser det värdefullt att de föreslagna riktlinjerna markerar sambandet mellan värnpliktsystemet och befälsordningen. Den militära yrkesmannen skall ha god kännedom om de värnpliktigas villkor. Han måste vara rekryterad ur de värnpliktigas led och ha fullgjort sin grundläggande militära utbildning som värnpliktig. Också därefter blir utbildningen under flera år gemensam för alla yrkesofficerare oavsett senare utveckling i yrket.

Det är också viktigt att var och en – inom ramen för de organisatoriska behoven – ges samma möjligheter att efter sina förutsättningar efter hand kunna få alltmer kvalificerade uppgifter i fredsorganisationen. De riktlinjer som riksdagen föreslås godkänna gäller bl. a. rekrytering, behörighet, grund-

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

läggande officersutbildning, urval, vidareutbildning och åldersgränser. Det återstår mycket av planläggnings- och detaljarbete innan rekrytering och utbildning kan påbörjas. Propositionen beskriver systemet så utförligt att det kan ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Utskottet betonar att den individuella förmågan och mognadstakten bör tillmätas stor betydelse i detta arbete. Uppgifter om utbildningstider m. m. anges som ungefärliga, och det framgår även i övrigt att den närmare tillämpningen av riktlinjerna är beroende av arbetet i fortsättningen. Också ett mera slutgiltigt system måste därför medge undantag från normaltider m. m.

Herr talman! I fortsättningen skall jag ta upp några frågor som berörs av yrkanden i motioner. Av propositionen framgår att alla befattningar för yrkesbefäl i krigsorganisationen på gruppchefs nivå har utgått i det underlag som överbefälhavaren redovisat. Merparten av uppgifterna på troppchefs nivå har upphöjts till plutonchefs nivå. Det finns ändå kvar ganska många yrkesbefälsuppgifter på troppchefs nivå i krigsorganisationen. Dessa når storleksordningen ca 20 % av yrkesbefälets totala uppgifter. Målet för den grundläggande gemensamma utbildningen för yrkesbefälet blir därför vad gäller krigsorganisationen att befälet skall kunna fullgöra uppgifter i sådana befattningar på troppchefs nivå som kräver särskild kompetens. Vidareutbildning för krigsbefattningar på plutonchefs nivå ges vid krigshögskola senare. Det hävdas i motion 1736 att målet för den grundläggande gemensamma utbildningen vad gäller krigsorganisationen bör vara plutonchef, en nivå som dock inte skall nås förrän efter en viss tids väl vitsordad tjänstgöring i befattningen eller annan liknande tjänstgöring – som regel inom ett år efter utbildningstidens slut. I samband med detta yrkas att antalet befattningar i krigsorganisationen på troppchefs nivå som skall besättas av yrkesbefäl skall minskas ytterligare.

Den grundläggande officersutbildningen – som påbörjas efter grundutbildningen som värnpliktig – bör enligt propositionen omfatta ca 2 år och bestå av utbildning vid förberedande officersskola och officershögskola. Officershögskolan omfattar en skolmässig del och praktisk tjänstgöring under handledning. Utbildningen avses ge god förmåga att i fredsorganisationen arbeta som utbildare vid pluton, som delsystemledare och tekniker, och att i krigsorganisationen tjänstgöra på troppchefs nivå med uppgifter som företrädesvis eller uteslutande måste fullgöras av yrkesmän. En högre kompetens nås enligt förslaget först efter ytterligare praktisk tjänstgöring och kurs vid krigshögskola.

Utskottet – som inte har anledning att ifrågasätta att ca 4 000 av krigsorganisationens befattningar på troppchefs nivå kräver ett sådant yrkeskunnande att endast yrkesbefäl bör komma i fråga – vill för sin del tillstyrka att systemet med varvad utbildning för att nå högre kompetens tillämpas på det sätt som propositionen förutsätter. Utskottet avstyrker därmed bifall till motionen 1736, såvitt avser yrkandena 1 och 2. I övrigt vill jag beträffande motionsbehandlingen hänvisa till vad som finns återgivet i utskottetsbetänkandet på s. 7, 8, 9 och 10.

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

Utskottet erinrar om att urvalssystemet måste beakta den individuella mognadstakten. En rimlig avvägning mellan individens förutsättningar och organisationens behov skall alltid eftersträvas. Den normaltids som enligt propositionen åtgår för att nå olika kompetensnivåer i systemet måste ses mot bakgrunden av att morgondagens officer avses få en utbildning som i vissa avseenden är bättre än med dagens system. Inte minst skall detta gälla människokunskap och samverkan i grupp. Undantag från normaltider skall kunna förekomma. Den som tidigt visar goda förutsättningar för en snabb karriär skall ha möjlighet att gå vidare i systemet på kortare tid. Exempel av detta slag kommer även i fortsättningen att observeras och verka rekryteringsfrämjande.

Reservofficerarnas utbildning och tjänstgöring behandlas i motionerna 1485 och 1750. Bakgrunden är härvid den mycket otillfredsställande rekrytering som sker f. n.

Reservofficerare rekryteras och utbildas för att fullgöra uppgifter i krigsorganisationen, främst på kompanichefsnivån. Reservbefäl kommer att behövas även i framtiden, och i propositionen ägnas ett särskilt avsnitt åt reservbefälsfrågor.

Utskottet vill understryka reservbefälens stora betydelse för försvarsmakten. Frågor av det slag som tas upp i motionerna kommer att bearbetas i det fortsatta arbetet. Ett ökat utnyttjande av särskilt lämpade reservofficerare i krigsbefattningar på bataljonschefsnivå finns det en stark inriktning på i propositionen. Försvarsministern uttalar vidare att det är nödvändigt att reservofficersrekryteringen förbättras. Utskottet vill kraftigt understryka dessa uttalanden och tillstyrker även i övrigt vad som har anförts om reservbefäl. Liksom tidigare anser utskottet att det är viktigt att uppmärksamma det reservanställda och värnpliktiga befälens förhållanden. Där det är lämpligt bör man anpassa dem till vad som kommer att gälla yrkesbefälet. Något uttalande av riksdagen behövs f. n. inte.

Herr talman! Jag hoppas och tror att det inte dröjer länge, innan riksdagen får ta ställning till konkreta förslag som syftar till att förbättra reservofficersrekryteringen.

Beträffande tidsfaktorn för övergång till en ny befälsordning har överbefälhavaren inför utskottet framhållit önskvärdheten av att tidsplanen enligt propositionen kan hållas. Planen innebär bl. a. att den första omgången yrkesbefälsaspiranter går genom officershögskola åren 1981–1983. Överbefälhavaren har samtidigt erinrat om de organisationsförändringar m. m. som påverkar myndigheternas möjligheter att hålla den höga arbetstakt som tidsplanen förutsätter. Utskottet är starkt medvetet om att det återstår mycket arbete för att omsätta riktlinjerna för befälsordningen i ett system som är tillräckligt definierat och dokumenterat. Det krävs också åtskillig utbildningsplanläggning och i vissa fall investeringar i anläggningar. Utskottet har förståelse för svårigheterna, men anser liksom överbefälhavaren att det bör vara en fast strävan att hålla den tidsplan som anges i propositionen.

Merkostnader för befälsordningsreformen kommer i stor utsträckning att

infalla under innevarande programplaneperiod. Såvitt gäller investeringar i utbildningslokaler m. m. torde kostnaderna kunna särskiljas och redovisas för riksdagen i vanlig ordning.

I samband med införandet av den nya befälsordningen bör det enligt utskottets mening relativt tidigt bli aktuellt med särskilda insatser för information till allmänheten om yrkesofficerarens och reservofficerarens uppgifter och verksamhet, utbildning och anställningsvillkor. Härvid måste också klargöras sambandet med värnplikten samt värnpliktsbefälens betydelse och uppgifter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Låt mig först något kommentera herr Brännströms beklagande av att oppositionen inte hade haft insyn i framtagandet av den här propositionen under senare tid. Jag vill bara klargöra att vi ganska snabbt efter regeringsskiftet kom in i den arbetsfas då det gällde att skriva proposition. Mig veterligt har man aldrig i det här landet – inte ens under den långvariga socialdemokratiska regeringsperioden – haft den kutymen att den politiska oppositionen har haft insyn i och medinflytande över propositionsskrivandet. Den anmärkningen är alltså egentligen värd ingenting.

Den proposition som riksdagen nu behandlar har kommit till för att omsätta det principbeslut som riksdagen tog 1973 om en enhetlig befälsordning i ett praktiskt fungerande system för det militära försvaret. Målet har varit att skapa en befälsordning som så långt som det är möjligt tillgodoser både organisationens och individens behov och dessutom ryms inom givna ekonomiska ramar. Bakom propositionen ligger flera väsentliga ställningstaganden, och jag skall här redogöra för några av dem.

Den nya befälsordningen grundas på att allt blivande yrkesbefäl skall inleda sin utbildning med att gå igenom befälsutbildning som värnpliktiga. Värnpliktssystemet blir därigenom en naturlig rekryteringsbas för befälet i vår försvarsmakt. Genom detta får man en stor bredd vid rekryteringen till officersyrket. Samtidigt syftar den nya befälsordningen till att ge goda möjligheter till en snabb karriär för de officerare som visar sig ha förutsättningar för detta.

Efter denna grundläggande utbildning tillsammans med övriga värnpliktiga skall alla blivande yrkesofficerare gå igenom en gemensam grundläggande officersutbildning till en gemensam första uppgiftsnivå. Denna gemensamma grundläggande officersutbildning skall ge alla yrkesofficerare en förbättrad grundutbildning för uppgiften som utbildare av våra värnpliktiga. Den skapar också goda förutsättningar för att vi skall nå en gemensam identitet i yrket.

Denna grundläggande utbildning till yrkesofficer är jämställd med civil högskoleutbildning. Den civila utbildning som erfordras för tillträde till den grundläggande officersutbildningen skall ha givit allmän behörighet enligt högskoleförordningen.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

I det nya systemet når yrkesofficeren högre grad genom vidareutbildning. Urvalet till denna vidareutbildning blir successivt. Den praktiska dugligheten får en större betydelse vid detta urval än vad som nu är fallet.

Det nya skolsystem som befälsordningen bygger på skall dels rätta till de brister som finns i dagens militära skolsystem, dels möjliggöra målinriktad och varvad utbildning, anpassad efter de behov som organisationen och individen har.

För reservofficerarna innebär det nya systemet bl. a. att lämpliga reservofficerare i större omfattning än hittills skall kunna utbildas för och placeras i befattningar på bataljonschefsnivån i krigsorganisationen.

De första yrkesbefälsaspiranterna skall kunna antas år 1979. Den första omgången blivande yrkesbefäl skall då kunna gå igenom den gemensamma grundläggande yrkesbefälsutbildningen åren 1981–1983 – sedan de först gått igenom den obligatoriska befälsutbildningen tillsammans med övriga värnpliktiga.

Detta är några ställningstaganden i regeringens förslag. Som helhet präglas försvaret av en stark vilja till förnyelse och utveckling i syfte att förbättra krigs- och fredsorganisationens effekt. Förslaget utgår också från den fasta övertygelsen att systemet med allmän värnplikt är nödvändigt för att garantera ett tillräckligt starkt militärt försvar förankrat i folket.

Arbetet med att ta fram regeringens förslag om en ny befälsordning har präglats av en ständig dialog mellan försvarsdepartementet, berörda myndigheter och personalorganisationer. Personalorganisationerna har hela tiden kunnat framföra sina synpunkter och har därigenom också i hög grad påverkat slutresultatet.

Uppslutningen kring regeringens förslag har bl. a. i personalorganisationernas och myndigheternas uttalanden i pressen m. m. varit markant och glädjande. Samtliga berörda är överens om att regeringens förslag i allt väsentligt innebär att försvaret kommer att få en bra och realistisk befälsordning.

Det har dock i vissa uttalanden och i motioner med anledning av propositionen framförts synpunkter bl. a. på befattningsnivån efter den grundläggande officersutbildningen och på behovet att ha både en allmän kurs och en specialistkurs på krigshögskolan.

Jag vill därför kortfattat kommentera regeringens förslag i dessa frågor.

Målet för den grundläggande gemensamma officersutbildningen måste bestämmas mot bakgrund av yrkesbefällets första uppgifter i krigs- och fredsorganisationen. Som underlag för överväganden om befälsstrukturen i stort och om rekrytering och utbildning av de olika personalkategorierna har ett omfattande material efter hand ställts samman av överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna. Underlaget har redovisats senast genom överbefälhavarens personalutredning 1976. Överbefälhavarens översyn av uppgiftsfördelningen i krigsorganisationen visar, trots omvärderingar av många befattningar, att det fortfarande finns ca 4 000 troppchefsbefattningar för yrkesbefäl i krigsorganisationen, vilket innebär ca 20 % av yrkesofficerarna, och att vi har ett behov av ca 4 000 utbildade vid pluton.

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

Målet för den grundläggande gemensamma utbildningen blir därför att befälet skall ha god förmåga att i fredsorganisationen arbeta som utbildare vid pluton, eller delsystemledare och tekniker, och att i krigsorganisationen tjänstgöra på troppechefsnivån med uppgifter som företrädesvis eller uteslutande måste fullgöras av yrkesmän.

Ett av huvudsyftena med befälsordningen är att utforma den grundläggande yrkesutbildningen vid officershögskolan så, att fredsorganisationen tillförsäkras en hög utbildarkvalitet vid pluton resp. skickliga delsystemledare och tekniker.

Detta har inneburit en kraftig satsning på utbildning i människokunskap, pedagogik, metodik och trupputbildning. Detta anser vi har stor betydelse för värnpliktsutbildningen och för befälets möjligheter att lyckas i sin första yrkesuppgift, vilket är viktigt inte minst av psykologiska skäl.

Allt befäl skall vidareutbildas till plutonchefsnivån i krigsorganisationen och till kvalificerade utbildare vid pluton eller motsvarande i fredsorganisationen. Ca 50 % av varje årsklass officerare måste därutöver utbildas till högre nivåer på grund av organisationens behov. Detta förhållande har ställt krav på tre olika kurser vid krigshögskolan: en allmän kurs, en specialistkurs och en högre kurs.

Målet för krigshögskolans allmänna kurs och specialistkurs är, som förut har sagts, att ge befälet kompetens att fullgöra uppgifter på plutonchefsnivån i krigsorganisationen och att vara plutonchefs ställföreträdare i fredsorganisationen. Nivån är således densamma på bägge kurserna, men utbildningen får inte samma innehåll och avser olika befattningar i framför allt krigsorganisationen.

Det befäl som skall vidareutbildas mot slutnivåerna kompanichef i krig och plutonchef i fred eller bataljonschef i krig och kompanichef i fred går genom den allmänna kursen. De måste utbildas till plutonchefsnivån i krigsorganisationen och till plutonchefsställföreträdarenivån i fredsorganisationen relativt tidigt, med hänsyn till organisationens ålderskrav, så att de kan vara produktiva i avsedd slutbefattning så länge som möjligt. De måste också få en utbildning och placeras i sådana befattningar i krigsorganisationen på plutonchefsnivån som är lämpliga med hänsyn till deras slutbefattning. Utbildningen vid den allmänna kursen har utformats med utgångspunkt i detta och är således ett steg i deras vidareutbildning. Detta uttrycks i propositionen på följande sätt: "Utbildningen skall syfta till tjänstbarhet på plutonchefsnivån i krigsorganisationen i sådana befattningar som kräver yrkesbefäl med god teoretisk utbildning. --- Kursen utgör första ledet i vidareutbildning mot nivå 5/III och högre nivåer och skall därför som nämnts samtidigt ge grund för kommande vidareutbildning."

De officerare som har plutonchefsnivån i krigsorganisationen och plutonchefsställföreträdarenivån i fredsorganisationen som slutnivå går genom specialistkursen, och måste givetvis få en utbildning som är kvalitativt likvärdig med utbildningen vid den allmänna kursen men som, och det är viktigt, är anpassad för de särskilda behoven i dessa befattningar. De officerare som går specialistkursen kommer att i krigsorganisationen placeras

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

i sådana specialistbefattningar som förutsätter att nödvändig specialistutbildning vid kursen kan baseras på ingående yrkeserfarenhet. Ett exempel är kompanikvartermästare inom armén. Men hänsyn till bl. a. officerarnas längre yrkeserfarenhet bedöms tiden för specialistkursen kunna vara kortare än för den allmänna kursen. Dessa officerare behöver naturligtvis också utbildning som grund för kommande verksamhet, men den måste inriktas mot kommande specialistuppgifter i fredsorganisationen. Också för den utbildningen krävs ingående yrkeserfarenhet.

Det finns således skillnader mellan kursernas innehåll, men det finns en bit som skall vara lika i både innehåll och tid för båda kurserna. Det är det avsnitt som skall ge kompetens för uppgifter inom fredsorganisationen som plutonchefs ställföreträdare eller motsvarande och innehålla pedagogisk och allmänorienterande utbildning för fredsuppgiften.

Samtliga officerare skall alltså få samma förutsättningar att klara av sitt viktiga arbete som utbildare. Att samtliga officerare skulle gå igenom allmän kurs skulle inte svara mot de organisatoriska behoven och skulle inte heller tillgodose individens berättigade krav att få en för sin befattning ändamålsenlig utbildning.

Väljer man en gemensam allmän kurs för alla med innehåll och längd enligt regeringens förslag skulle det innebära följande. Ca 50 % av officerarna överutbildas och får en utbildning som inte är anpassad efter de krav som organisationen ställer. Den nödvändiga specialistutbildningen måste utgå och tillföras som extra skolnivå efter den allmänna kursen. Överutbildningen samt den extra skolnivån bedöms innebära en ökning av de årliga driftkostnaderna med ca 50 %. Skulle man välja en "förkortad" allmän kurs innebär detta att ca 50 % av officerarna får en försämrad utbildning, som inte är anpassad efter organisationens krav. Den nödvändigaste specialistutbildningen måste också i detta fall tillkomma som extra skolnivå och därmed också medföra ökade driftkostnader. En gemensam allmän kurs kommer inte heller att göra urvalssystemet rättvisare.

Det är självklart att här, liksom inom andra utbildnings- och yrkesområden, finns önskemål om högre kvalitet än vad organisationen egentligen behöver eller vad samhället har råd med. I regeringens förslag ligger givetvis i flera avseenden rimliga kompromisser mellan det önskvärda och det som vi bedömt vara möjligt.

När det ansvarsfulla arbetet med att genomföra en ny modern befälsordning nu snart kan börja vill jag uttrycka förhoppningen att alla som deltar i det arbetet gör det med en gemensam positiv grundsyn, så att vi kan nå målet att det militära försvaret skall kunna rekrytera bra och ännu bättre officerare på alla nivåer och därigenom också kunna ge de värnpliktiga den goda utbildning som de har rätt till och som man inom försvaret verkligen behöver.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig reagera på ett par påståenden av försvarsministern. Det första gäller slutskedet av det arbete som skulle utföras av den

arbetsgrupp som allmänt betecknas den BOGska arbetsgruppen. Jag hävdar fortfarande att det arbetet aldrig slutfördes. Orsaken härtill var att valet kom emellan – jag tror att jag har fullt fog för det påståendet. Jag har däremot inte i något sammanhang krävt att vi skulle vara med och författa den proposition som skulle ligga till grund för dagens beslut. Det förefaller rimligt att det sammanträde som var utsatt att äga rum samma vecka som valet också hade kunnat komma till stånd, även om det fick uppskjutas till efter valet.

Sedan över till den allmänna kursen och specialistkursen. Försvarsministern utvecklar här de grundläggande principerna för bedömningarna av utbildningen av officerarna. Jag skulle ganska kategoriskt vilja påstå att om man drar ut de yttersta konsekvenserna av det som Eric Krönmark utvecklat leder det till att vi inte får den enhetliga befälsordning som vi eftersträvar. Vi får på nytt, vill jag påstå, anledning att se en kategoriklyvning av befäl genom den allmänna kursen och specialistkursen, där dessutom specialistkursen inte som benämningen egentligen ger vid handen är en bättre utbildning än den allmänna kursen utan snarare är en förkortad specialinriktad utbildning eller, om man vill uttrycka sig drastiskt, en återvändsgrändsinriktad utbildning. Den kommer att för dem som går den vägen innebära svårigheter att senare tillgodogöra sig möjligheterna att nå alla de befattningar som vi anser skall vara öppna för allt yrkesbefäl genom den nya organisationen. Jag vänder mig alltså emot den principiella inriktning som försvarsministern har gett uttryck för i sina funderingar här.

Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att herr Brännström nu har reducerat frågan om oppositionens insyn till ett sammanträde som var utsatt under valveckan. I realiteten var ju arbetsgruppen framme i ett slutskede, och från alla sidor hade vi intresse av att lägga fram ett förslag i så god tid som möjligt. Av den anledningen bedömde jag det så att man måste sätta i gång propositionsarbetet, och eftersom vi gjorde det var vi tydligen övrens om att detta var regeringens sak att göra. Därmed anser jag att den frågan har trappats ner till en rimlig nivå.

Herr Brännström menar att vi med det föreslagna systemet inte kommer att få en enhetlig befälsordning. Jag vill emellertid hävda att förslaget innebär en enhetlig befälsordning. Det omfattar en gemensam grundutbildning, och var och en har möjlighet att utifrån sina egna förutsättningar och genom de insatser man gör avancera genom i princip alla grader. Vi har inom krigsorganisationen behov av specialister, och det handlar om utomordentligt viktiga specialister. Jag vill inte säga att någon specialist, på vilken nivå det än må gälla, är mindre värd än någon annan – det är en sliten kliché att ingen kedja är starkare än sin svagaste länk – och även de här troppechefs befattningarna är ju väsentliga för att försvaret skall få trovärdighet och effektivitet över huvud taget. Som också framhålls i propositionen har de som har gått specialistkursen och sedan finner att de vill gå vidare i karriären alla sneddningsmöjligheter. De kan genom kompletterande utbildning gå in i den allmänna karriären.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

Jag reagerar mot vad herr Brännström säger om att specialistutbildningen skulle innebära en återvändsgränd. Det har ju tvärtom framhållits i propositionen att den inte skall innebära detta, utan de som har intresse och fallenhet skall ha möjlighet att snedda från specialistutbildningen och gå över till den allmänna utbildningen. Jag tycker att systemet innebär en rimlig avvägning med tanke på att en motsatt väg vore, som jag sade i mitt tidigare anförande, att man fick anordna en överutbildning, och en sådan tror jag inte att vare sig individerna eller samhället har något intresse av. Det väsentliga är här att det icke skall finnas några formella eller fysiska hinder, utan den som så vill skall ha alla möjligheter att avancera inom systemet.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Dess värre kan jag inte säga att försvarsministern har övertygat mig mera genom sitt senaste påstående. Försvarsministern antyder att sneddningsmöjligheterna skulle vara i stort sett obegränsade, men jag tror ändå att erfarenheten har visat att de som en gång hamnat i en snävare specialinriktad utbildning och verksamhet kommer att mötas av svårigheter. Dessa skulle ha kunnat undvikas om man valt det alternativ vi förordat, nämligen att lägga en bredare grund för hela utbildningen genom en allmän kurs som alla har möjlighet att nå.

Jag vill sedan gå tillbaka till frågan om det förberedande arbetet. Jag vill hävda att en arbetsgrupp knappast bör skiljas från sin arbetsuppgift innan denna är slutförd, även om det ibland kan vara värdefullt att någon tar sig an arbetsuppgiften och för arbetet vidare. Men det hade nog ändå varit på sin plats att det arbetsforum som BOG utgjorde slutredovisat sin syn innan propositionsarbetet påbörjades i kanslihuset och i den nya regeringen. Det kunde ändå ha fogats några tankegångar till BOG:s arbete när det klipptes av och användes som underlag för propositionen. Det är inte säkert att det skulle ha påverkat den nuvarande försvarsministern och den sittande regeringen, men jag tror att det hade varit tillfredsställande i varje fall från vår synpunkt om arbetet där hade slutförts. I stället tog man över underlaget innan det var helt färdigt.

ERIC HÄGELMARK (fp):

Herr talman! Hur långsamt historien skyndar kan vi finna om vi läser ur en riksdagsmotion från seklets början – den väcktes i "riksens ständers hus" på Riddarholmen och i dess andra kammare. Författare var en riksdagsman Pantzarhielm – pensionerad officer – och den gällde officersbefordran för underofficer. Så här skrev han:

"Genom att på det militära området, i överensstämmelse med den allmänna värnpliktens anda, undanröja all gammaldags klassbelöning och lämna tävlan fri, för varje hederlig och duglig yngling, att vinna befordran till officer, med säkerhet skulle försvaret icke förlora i effektivitet, men många av de nu gängse fördomarna mot armén och dess officerskår undanröjas. I stället för maturitetsexamen (studentexamen) borde en allmän medborgerlig bildningsgrad bestämmas såsom villkor för den yngling, som efter avslutade

allmänna militära övningar och underbefälsskolor vunnit befordran till underofficer samt önskade vidareutbilda sig till officer.”

Detta sades och skrevs 1901.

Nu 77 år senare har befälsordningen för det militära försvaret kommit till riksdagens avgörande. Tankegångarna i motionen som skrevs 1901 är snubblande nära det vi i dag i denna kammare skall besluta om.

En redogörelse över händelseutvecklingen fram till nu skulle sannolikt trötta ut kammarens ledamöter. Helt kort vill jag ändå erinra om följande, som jag ser det, viktiga omständigheter.

Utredningsarbetet med en ny befälsordning startade 1947.

I december 1970 inrättade försvarsdepartementet en arbetsgrupp för vissa utbildningsfrågor. Huvudvikt skulle läggas på utbildning av aktivt befäl och på värnpliktsutbildningen. Arbetsgruppen skulle också överväga olika möjligheter att på sikt lösa aktuella problem i fråga om den fast anställda personalens utbildning och ställning som lärare och instruktör inom värnpliktsutbildningen.

Arbetsgruppen fick redan i starten god stöttning från riksdagen, som med anledning av en motion 1971 om en enhetlig befälsordning inom försvaret framhöll att försvarsdepartementets pågående arbete med underlag för beslut om en ny befälsordning borde bedrivas med kraft.

Arbetsgruppens förslag kom i juni 1972, då den framlade sin PM med sammanfattande synpunkter angående principiella utgångsvärderna för befälsstrukturen inom det svenska försvaret. Ifrågavarande PM var ett förarbete till riksdagens principbeslut i befälsordningsfrågan 1973. Det ansågs påvisat att försvarsmaktens befälsstruktur måste kännetecknas av bl. a. följande:

Varje enskild individs kapacitet och förmåga måste tas till vara så att var och en med vilja och förmåga och oberoende av social eller ekonomisk bakgrund skall kunna anförtros uppgifter, som motsvarar hans förutsättningar och att

den praktiska erfarenheten måste tillmätas stor och ökad betydelse vid utbildning och urval.

Vid årsskiftet 1973-1974 tillkallade försvarsministern en delegation för samråd i frågan om en enhetlig befälsordning inom det militära försvaret. I delegationen ingick representanter för riksdagens partier, försvarsdepartementet, militärledningen och de militära personalförbunden. En intensiv penetrering av förutsättningarna för att finna samlande lösningar har ägt rum inom delegationen. I överbefälhavarens personalutredning 1976 granskades försvarsdepartementets principutkast till en ny befälsordning. Granskningen har lett fram till den proposition som vi i dag har att ta ställning till.

Följer då regeringens proposition 1977/78:24 de principer som försvarsministern angav i propositionen 128 till 1973 års riksdag? Den frågan kan besvaras med ja. Försvarsutskottet har i sitt betänkande över propositionen gjort vissa förtydliganden som ett antal motioner har givit anledning till, och det är bra. Men ändå finns det avsnitt som från personalsynpunkt borde ha lösts på ett annorlunda sätt. Jag har i motionen 1977/78:1737 tagit upp ett par av dessa avsnitt, som jag här skall kommentera. Det första avsnittet berör

utbildningsgången och det andra avsnittet övergångsbestämmelserna.

Beträffande utbildningen anger utskottet att den militära yrkesmannen skall rekryteras ur de värnpliktigas led och ha fullgjort sin militära utbildning som värnpliktig. Det tycker jag är riktigt. Men sedan anger utskottet att även därefter blir utbildningen gemensam under flera år oavsett senare utveckling i yrket. Det är en sanning med stor modifikation. Det beror på när uttagningen sker till krigshögskolans allmänna kurs. De som har valts ut för högre uppgifter kommer att påbörja krigshögskolans allmänna kurs efter ett års praktisk tjänstgöring, vilket innebär att den gemensamma utbildningstiden har varat i ca tre år. För de övriga, de som skall genomgå specialistkursen 5–9 år senare, blir utbildningstiden eller arbetet gemensamt under många år.

Det är en besvikelse att utskottet inte har angett att en sammanhållen utbildning för samtliga yrkesofficerare borde ha varat t. o. m. genomgången av krigshögskolans allmänna kurs. Efter vilka grunder skall den uppdelning av befälet göras – ungefär hälften av varje årsklass – som skall ske efter allmän kurs eller specialistkurs efter genomgången officersskola? Kanske utskottets talesman på ett tydligare sätt än vad som skett i utskottsbetänkandet kan redogöra för hur en sådan uppdelning skall göras utan att principen om en gemensam yrkesbefälskår äventyras?

Det är visserligen bra att utskottet anger det som viktigt att det blir personlig inriktning och lämplighet som avgör vilken av de båda kurstyperna som blir aktuell och vid vilken tidpunkt detta inträffar, men den praktiska tillämpningen av principen kommer att bli svår. Det verkar som om utskottet befarar att risk kan föreligga för ett tvåbefälssystem, eftersom utskottet anger att det är av stor vikt att man i det organisatoriska behovet av officerare som genomgått krigshögskolans högre kurser räknar in de officerare som har rekryterats från specialistkursen. Kan detta uttalande tolkas så att utskottet med detta vill förhindra en kategoriklyvning? Det vore enligt min mening bättre och enklare att slopa specialistkursen.

Officerarna skall vara väl lämpade att ta hand om de värnpliktsskullar som har fått sin utbildning i den nya gymnasieskolan. De måste också ha grundkunskaper för att kunna tillgodogöra sig den fortskridande tekniska utvecklingen inom försvaret. Jag anser att målet för den grundläggande gemensamma utbildningen har satts för lågt. Den kunskapsnivå som uppnås efter genomgången av den allmänna kursen på krigshögskolan är den kunskapsnivå, den utbildningsplattform som erfordras för det unga befälet i försvarets vuxenskola. Kursen skall ge vidareutbildning i pedagogik, trupp-utbildning och personalbehandling samt en grund för kommande vidareutbildning. Det är förutsättningar för att yrkesofficerarna skall vara redo att lösa sina uppgifter inom 1980-talets försvarsmakt. Jag kan inte hålla med försvarsministern om att en del får någon form av överutbildning. Det anser jag vara helt felaktigt.

Med anledning av det anförda yrkar jag bifall till första yrkandet i motionen 1977/78:1737. Detta yrkande sammanfaller med yrkandet beträffande mom. 2 i reservationen av Bengt Gustavsson m. fl.

I det andra avsnittet av min motion har jag tagit upp övergångsbestäm-

melserna till den nya befälsordningen. Här vänder jag mig mot åldersgränsen 35 år för kompaniofficerare, dvs. att en kompaniofficer efter fyllda 35 år normalt inte kan få vidareutbildning kvalificerande för tillträde till militärhögskolans allmänna kurs. Visserligen säger utskottet i sitt betänkande att frågor om vidareutbildning självfallet måste övervägas i det fortsatta arbetet och att tolkningen bör präglas av en generös inställning i gränsfall. Men jag anser inte att det är tillräckligt.

Tar man i beaktande att dagens 35-åriga kompaniofficer kommer att kvarstå i tjänst i ytterligare 25 år, alltså in på 2000-talet, är det enligt min mening orimligt att utestänga honom från utbildning i det nya befälssystemet. Det är ett slöseri med tillgängliga personalresurser. Var någonstans i statsförvaltningen har man bestämmelser som utestänger någon från vidare utbildning och avancemang bara därför att han eller hon har fyllt 35 år? Såvitt jag vet finns ingen sådan bestämmelse.

Utskottet anger att den övre åldersgränsen för bataljonschefsnivån vid fältförband – i regel 45 år – gör det omöjligt att frånga en åldersbegränsning. Jag håller inte med om det heller. Här är det fråga om personal under en övergångstid. Om någon efter genomgången utbildning skulle ha kommit upp till litet högre ålder, kan placering ske i fredsorganisationen som speciallärare vid kompani och högre enheter och i krigsorganisationen inom stabs- och förvaltningstjänsten.

Jag anser att 35-årsgränsen skall slopas och att samma kriterier skall tillämpas som man tänker använda i urvalsprocessen till olika kurser i det nya befälssystemet, nämligen bedömd lämplighet för den högre nivån, resultatet av kompetensgivande utbildning och förmågan att omsätta kunskaper i praktisk tjänst. Detta är en urvalsprocess som rätt utvecklad kan godtagas, men en lågt satt åldersgräns som ett instrument för urval till vidareutbildning anser jag vara helt felaktig.

Därmed yrkar jag bifall till det andra yrkandet i motionen 1977/78:1737.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Vad som uppkallat mig återigen är främst Roland Brännströms påstående och i viss utsträckning Eric Hägelmarks anförande.

Låt mig börja med Roland Brännström. Han vill göra gällande att vi inte skulle få en enhetlig befälskår, att specialistkursen skulle vara en återvändsgränd och att den som en gång hamnat inom ett snävare område har svårt att ta sig ur detta.

De där sakerna har ju mycket klart retts ut både i propositionen och senare i utskottsbetänkandet. En huvudprincip är, som jag sade i mitt tidigare anförande, att åstadkomma flexibilitet och möjligheter för den enskilde att av egen kraft uppnå högre positioner. Det har framhållits i propositionen och understrukits i utskottets betänkande. Jag måste för klarhetens skull citera något ur båda dessa aktstycken.

På s. 52 i propositionen sägs följande: "Officer som redan under specialistkursen bedöms lämplig för sådan vidareutbildning bör i de fall det är

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

praktiskt möjligt kunna flytta över till krigshögskolans allmänna kurs." Där finns alltså redan en klar öppning.

Utskottet har ytterligare utvecklat detta, när man säger: "Utskottet fäster stor vikt vid att man i det organisatoriska behovet av officerare som har genomgått krigshögskolans högre kurser räknar in officerare som rekryteras från specialistkursen, liksom att det skall kunna förekomma att man går över från specialistkursen till den allmänna kursen. Det måste alltså för den officer som är kvalificerad härför finnas reella möjligheter att genomgå högre kurs vid krigshögskolan även efter det att han har genomgått specialistkursen." Jag tycker att detta klargör de möjligheter som finns att gå över från specialistkursen till den allmänna kursen, att genomgå den efter avslutad specialistkurs om man är lämpad för det, själv vill och kan kvalificera sig.

Beträffande målsättningen för de olika kurserna säger utskottet något som är så klart uttryckt att det inte går att göra det bättre: "Utbildningen för uppgifter inom fredsorganisationen avses ha i princip samma mål vid specialistkurs som vid allmän kurs. Utskottet anser att detta är en värdefull och viktig inriktning."

För att visa att kursinnehållet inte kan betraktas som genomarbetat och färdigt säger utskottet: "Om det visar sig praktiskt lämpligt bör man också låta någon del av de båda kurserna vara gemensam." Där får vi åter klarlagt att det inte är fråga om vare sig en återvändsgränd eller en snävare väg, utan möjligheterna att genomgå högre kurs vid krigshögskolan finns kvar.

Eric Hägelmark talade om att utbildningen borde vara sammanhållen längre än vad som föreslås i propositionen och utskottsbetänkandet. Vi måste ju ändå utbilda för organisationen och för dess behov. Dessa behov har mycket tydligt klarlagts i den utredning som ÖB gjorde 1976. I den har man klarat ut vilka personalbehov man har på olika nivåer. Vi kan ju inte gärna sätta i gång en utbildning som inte sammanfaller med de organisatoriska behoven. Det är inte försvarbart från vare sig ekonomiska eller andra synpunkter.

Påståendet om tvåbefälssystem och kategoriklyvning är obegripligt mot bakgrund av vad jag tidigare har citerat om flexibiliteten och möjligheterna för övergång från specialistkursen till den allmänna kursen.

Slutligen några ord om vidareutbildning vid uppnådda 35 år, dvs. övergångsbestämmelserna. Jag vill tydligt poängtera att vederbörande inte är utestängd från vidareutbildning. Det gäller dock inte generell rätt, men möjligheten finns om vederbörande visar sig lämplig och önskar genomgå sådan utbildning.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig bara notera att Gunnar Oskarsons försvar för formuleringarna både i propositionen och i utskottsbetänkandet inte gör mig säkrare på att hans citat med "bör" ger de effekter han påstår. Jag är närmast av den uppfattningen att Eric Hägelmark har rätt. Det stämmer även med de bedömningar som vi har gjort och som ligger till grund för vår reservation. Vi hysar farhåga för att detta kan leda till icke önskvärda utvecklingar och är en

väg som inte når målet, nämligen en helt enhetlig befälsordning. Ur den farhågan kan inte Gunnar Oskarson med hur många citat som helst ta mig.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

ERIC HÄGELMARK (fp):

Herr talman! Utskottet har tydligen varit inne på dessa bekymmer, eftersom det vid ett flertal tillfällen enligt Gunnar Oskarsons uppläsning nyss har försökt motverka ett tvåbefälssystem. Det är verkligen viktigt att man gör det även i den fortsatta utvecklingen av detta system. Det är också bra att Gunnar Oskarson har påpekat att han har observerat detta. Jag hoppas att det längre fram kommer att ge effekt i den riktningen.

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

Vad den sammanhållna utbildningen beträffar är det med tanke på dagens ungdomar och den tekniska utvecklingen inom försvaret nödvändigt att ha den grundutbildningen såsom en plattform att stå på och för avstamp för vidare utbildning. Det skulle, som jag ser det, underlätta undvikandet av ett tvåbefälssystem.

Beträffande 35-årsgränsen hann Gunnar Oskarson inte riktigt utveckla vad han hade tänkt säga, eftersom hans tid inte räckte till. Jag hoppas att man ser generöst på den gränsen.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Jag är inte ute för att övertyga någon emot hans uppfattning, Roland Brännström. Jag har försökt att klarlägga det verkliga sakförhållandet och hur man skall tolka innehållet såväl i propositionen som i utskottsbetänkandet. Om jag sedan inte har lyckats helt, beror det naturligtvis på min bristande förmåga. Men då hoppas jag att Roland Brännström har förmågan att läsa rätt innantill. Jag är övertygad om att vi sedan skall kunna komma överens.

I fråga om farhågorna för att den nya befälsordningen skulle utvecklas mot någonting annat än vad som är avsett vill jag erinra om vad som står i propositionen. Också utskottet har understrukit detta, även om jag nu inte kan hitta de exakta orden. Det talas emellertid om hur arbetet skall fortsätta beträffande planläggning och detaljutformning.

På s. 49 i propositionen sägs beträffande urval efter hand: "Den närmare utformningen av förutsättningarna för denna vidareutbildning" – bl. a. vidareutbildning till nivå 5/III – "får, i närmare samarbete med berörda personalorganisationer, övervägas under det fortsatta arbetet."

Här har tydligt klarlagts att vidarearbetet skall ske i samverkan med personalorganisationerna. Jag hyser verkligen fullt förtroende för och tillit till personalorganisationerna. De kommer i det fortsatta arbetet att bevaka de frågor som här har uttryckts oro för. Det ligger i deras intresse, och de har klart deklarerat detta vid flera tillfällen.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Den uppfattning som Gunnar Oskarson förde fram nu senast delar jag med honom. Såvitt jag kan erinra mig, har det varit så under hela det

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

arbete vi bedrivit gemensamt.

Däremot känner jag mig inte mera övertygad därför att Gunnar Oskarson med sådan ambition försöker tolka både propositionen och utskottsbetänkandet. Det bästa vore om man inte behövde försöka tolka utan bara kunde läsa vad som är avsikten. Jag tycker att Gunnar Oskarson själv har bekräftat att det finns utrymme för tolkningar, och det bekräftar i sin tur att våra farhågor inte är ogrundade.

GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Jag rekommenderade faktiskt Roland Brännström att läsa själv och tolka rätt vad han läser.

ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har läst själv. Det är därför vi har motionerat.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Roland Brännström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Roland Brännström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 140

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Roland Brännström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Roland Brännström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152
Nej - 143

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Roland Brännström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Roland Brännström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 141

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 1737 av Eric Hägelmark i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Ny befälsordning
för det militära
försvaret*

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Roland Brännström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Gustavsson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Roland Brännström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 141

Mom. 9

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Anslag till vuxenutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1977/78:15 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller anslag till vuxenutbildning jämte motioner.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 2 (Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.)

Regeringen hade - efter föredragning av utbildningsministern Jan-Erik Wikström - i propositionen 1977/78:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under punkten E 5 (s. 557-566) föreslagit riksdagen att till Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 364 500 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1977/78:759 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade sig för en inriktning av den kommunala
vuxenutbildningen som innebar

a) att elevernas rätt till en bra ekonomi garanterades och studielön infördes
från 16 år.

b) att nya demokratiska mål för undervisningen formulerades, varvid man
utgick från de vuxenstuderandes behov,

c) att uppsökande verksamhet i samarbete med de fackliga organisatio-
nerna påbörjades,

d) att studiesociala åtgärder i form av fria läromedel och fri kost infördes
och hälso- och sjukvården för de vuxenstuderande förbättrades,

e) att rätten till en bra barnstugeplats för alla barn garanterades,

f) att de vuxenstuderande gavs beslutanderätt över sin egen miljö genom
införandet av bl. a. skolråd och klassråd,

g) att betygen avskaffades,

h) att studierådgivningen förbättrades och timantalet ökades,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag i enlighet med
denna inriktning,

1977/78:1156 av Åke Gillström m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet 2,

1977/78:1169 av Tyra Johansson m. fl. (s),

1977/78:1182 av Olof Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet 2, och

1977/78:1554 av Ove Nordstrandh (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande skolledarresurs för grundutbildning för vuxna
skulle avslå motionen 1977/78:1156 yrkandet 2 och motionen 1977/
78:1169,

2. att riksdagen beträffande institutionsföreståndare skulle avslå motionen
1977/78:1554,

3. att riksdagen beträffande inriktningen av den kommunala vuxenutbild-
ningen skulle avslå motionen 1977/78:759,

4. att riksdagen beträffande nybörjarundervisning i engelska skulle avslå
motionen 1977/78:1182 yrkandet 2,

5. att riksdagen till Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m. för
budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 364 500 000 kr.

Punkten 3 (Bidrag till studiecirkelverksamhet)

Regeringen hade under punkten E 6 (s. 566–569) förslagit riksdagen att

1. godkänna att 106 500 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom
vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från det beskattade
vuxenstudiestödet för budgetåret 1978/79 tillfördes anslaget Bidrag till

*Anslag till vuxen-
utbildning*

studiecirkelverksamhet,

2. till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 588 500 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1977/78:749 av Eric Marcusson (s) och Thure Jadestig (s),

1977/78:876 av Eva Hjelmström m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade att avslå den föreslagna begränsningen av studiecirkelverksamheten och uttala ett bestämt avståndstagande såväl från denna som eventuella framtida folkbildningsfientliga åtgärder,

1977/78:1140 av Arne Andersson i Ljung (m),

1977/78:1182 av Olof Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet att riksdagen skulle avslå regeringens förslag under Bidrag till studiecirkelverksamhet om att det totala antalet studietimmar under budgetåret 1978/79 fick öka med högst 2 % jämfört med innevarande budgetår (yrkandet 1),

1977/78:1389 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari yrkats att riksdagen i enlighet med förslaget i den till kulturutskottet remitterade motionen 1977/78:1388 beslutade att under Bidrag till studiecirkelverksamhet uttala att någon gräns ej fick sättas för antalet statsbidragsberättigade studietimmar, att förslagsanslaget uppräknades i enlighet med skolöverstyrelsens beräkningar och att skolöverstyrelsens förslag om förändringar av statsbidraget tillstyrktes i den mån ej så skett, samt

1977/78:1551 av Elver Jonsson (fp) och Christina Rogestam (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande antalet statsbidragsberättigade studietimmar budgetåret 1978/79 med bifall till motionen 1977/78:876 i denna del, motionen 1977/78:1182 yrkandet 1 och motionen 1977/78:1389 i denna del samt med avslag på motionerna 1977/78:1140 och 1977/78:1551 skulle avslå propositionen 1977/78:100,

2. att riksdagen beträffande höjning av statsbidraget per studietimme med anledning av propositionen 1977/78:100 godkände vad utskottet förordat,

3. att riksdagen godkände att 106 500 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1978/79 tillfördes förslagsanslaget Bidrag till studiecirkelverksamhet,

4. att riksdagen beträffande medelsanvisningen med anledning av propositionen 1977/78:100 och med avslag på motionen 1977/78:1389 i denna del till Bidrag till studiecirkelverksamhet för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 593 500 000 kr.,

5. att riksdagen beträffande visst uttalande skulle avslå motionen 1977/78:876 i denna del,

6. att riksdagen beträffande åldersgränsen i studiecirkelar skulle avslå motionen 1977/78:749.

Punkten 5 (Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.)

Regeringen hade under punkten E 8 (s. 572–587) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 271 557 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1977/78:743 av Karl Hallgren m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen om att åtgärder vidtogs för att inrätta en finskspråkig folkhögskola i västra Sverige,

1977/78:745 av Mats Hellström m. fl. (s),

1977/78:878 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari bl. a. yrkats att riksdagen uttalade sig för de i motionen 1977/78:877 angivna riktlinjerna, innebärande att åtgärder borde vidtas för att inrätta särskilda kortare kurser för invandrare vid landets folkhögskolor, främst i ämnena svenska och samhällskunskap, med sikte på en successiv utvidgning av ämnesområdena (yrkandet 1),

1977/78:1150 av Lennart Bengtsson m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhänga att den framtida arbetsmarknadssituationen för fritidsledare skyndsamt utreddes,

1977/78:1151 av förste vice talmannen Torsten Bengtson (c),

1977/78:1171 av Gösta Karlsson m. fl. (c, s, m, fp),

1977/78:1550 av Elver Jonsson (fp) och Hans Lindblad (fp) samt

1977/78:1563 av Marianne Ståhlberg m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle

1. besluta hos regeringen anhänga att den nuvarande utbildningen av fritidsledare med statligt huvudmannaskap och utbildningen av ungdoms- samt idrotts- och friluftsledare jämte fritidspedagoger med kommunalt huvudmannaskap även efter den 1 juli 1977 skulle bedrivas vid högskolan i Östersund,

2. besluta hos regeringen anhänga att de ovan angivna utbildningarna jämte fritidspedagogutbildningen gavs ett statligt huvudmannaskap.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande nya självständiga folkhögskolor skulle bifalla propositionen 1977/78:100 samt avslå motionerna 1977/78:745 och 1977/78:1171,

2. att riksdagen beträffande en finskspråkig folkhögskola i västra Sverige skulle avslå motionen 1977/78:743,

3. att riksdagen beträffande vissa kurser för invandrare skulle avslå motionen 1977/78:878 yrkandet 1,

4. att riksdagen beträffande uttalande om byggnadsbidrag till vissa folkhögskolor skulle avslå motionerna 1977/78:1151 och 1977/78:1550,

5. att riksdagen beträffande kapaciteten för utbildning av fritidsledare med anledning av motionen 1977/78:1150 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:100 och med avslag på

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till vuxen-
utbildning*

motionen 1977/78:1563 godkände vad som i propositionen förordats i fråga om fritidsledarlinje vid folkhögskola,

7. att riksdagen till Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 271 557 000 kr.

Punkten 9 (Bidrag till kontakttolkutbildning)

Regeringen hade under punkten E 13 (s. 597–600) föreslagit riksdagen att till Bidrag till kontakttolkutbildning för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 3 015 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:878 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen uttalade sig för de i motionen 1977/78:877 angivna riktlinjerna innebärande att åtgärder borde vidtas för en avsevärd ökning av tillgången till tolkar med specialkunskaper, främst inom sjukvården, rättsväsendet och den sociala servicen (yrkandet 3).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Bidrag till kontakttolkutbildning för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 3 015 000 kr.,

2. att riksdagen beträffande utbyggnad av kontakttolkutbildningen skulle avslå motionen 1977/78:878 yrkandet 3,

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 15 behandlas en rad vpk-motioner med förslag till förbättringar för vuxenstudier och för invandrare och andra minoritetsgrupper när det gäller att studera. Jag skall här ta upp några av de krav vi ställt. Karl Hallgren kommer senare i debatten att närmare gå in på invandrarnas möjligheter.

I vpk-motionen 759 har vi föreslagit att riksdagen uttalar sig för en inriktning av den kommunala vuxenutbildningen, som innebär att elevernas rätt till en god ekonomi garanteras och att studielön införs fr. o. m. 16 års ålder. Vi har krävt att nya demokratiska mål för undervisningen skall formuleras, varvid man utgår från just de vuxenstudierandes behov, vidare att den uppsökande verksamheten byggs ut i samarbete med de fackliga organisationerna, att studiesociala förbättringar i form av fria läromedel och fri kost genomförs och att hälso- och sjukvården för de vuxenstudierande förbättras. Vi har vidare sagt att rätten till en bra barnstugeplats för alla barn måste garanteras, att de vuxenstudierande måste ges beslutanderätt över sin egen miljö och utbildning genom införande av bl. a. skolråd och klassråd, att betygen avskaffas och att studierådgivningen förbättras och timantalet ökas.

Vi har begärt att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag i enlighet med dessa riktlinjer. De krav som vi lagt fram har också förts fram av de vuxenstudierande själva och delvis också av LO och TCO.

Nu hade vi så sent som i december förra året en debatt om just de

vuxenstuderandes situation, en debatt som föranleddes av den proposition som då lades fram och som innebar ett fortsatt utredande, en proposition som hade sin utgångspunkt i SVUX-utredningen, men där det tyvärr inte togs fasta på alla de positiva förslag som SVUX en gång ställde. Vi avvisade då propositionen, eftersom den inte innebar några reella förbättringar för de vuxenstuderande utan tvärtom.

Vi krävde att man i stället skyndsamt skulle lägga fram en ny proposition, grundad på SVUX förslag. Det är därför som vi nu återkommer med våra förslag. Det ironiska i sammanhanget är emellertid att utskottet nu återoppar SVUX just för att avvisa våra krav. Nåväl, utskottets ledamöter har trots vår frånvaro i utskottet faktiskt försökt att på ett seriöst sätt behandla motionen. Jag förutsätter – i enlighet med de uttalanden som görs härom – att en förbättrad anpassning av vuxenutbildningen efter de studerandes behov, en demokratisering av utbildningen och en verklig bestämmanderätt för eleverna över utbildningen skall bli följden av de förslag som så småningom kommer att framläggas. De uttalanden som kommit från ledande borgerliga skolpolitiker under den senaste tiden inger emellertid farhågor på den punkten – liksom för övrigt också den proposition som lades fram före jul med förslag till förändringar, som snarast innebar försämringar för de vuxenstuderande.

När det så gäller våra krav att ge de studerande rätt till en bra ekonomi och en bra hälso- och sjukvård och barnens rätt till en bra barnstugeplats – i dag är bristerna härvidlag ett hinder för många, främst kvinnor, att studera – får vi återkomma härtill i samband med andra motioner. Några kommentarer kan jag dock inte underlåta att göra.

I propositionen hänvisas beträffande barnomsorgen till det utbyggnadsprogram som de borgerliga och socialdemokraterna kommit överens om. Vi får återkomma till det senare i veckan, men jag vill redan nu konstatera att det är ett helt otillräckligt utbyggnadsprogram.

Beträffande betygsfrågan hänvisas i utskottsskrivningen till att ett enigt utbildningsutskott 1976 beslöt avvakta betygsutredningens förslag. Herr talman! Inga Lantz kommer senare i kväll att ta upp den frågan. Vi tycker dock inte att man kan vänta längre på utredningar och remisser. Här har riksdagen ett tillfälle att uttala en viljeinriktning, som avsevärt skulle förbättra situationen för de studerande och motverka den konkurrensmentalitet och brist på kollektivitet som blir följden av det nuvarande betygssystemet. Med detta vill jag yrka bifall till hela vår motion 759.

I motionen 878 har vi krävt en förbättring av invandrarnas situation i olika avseenden. Det krav som i dag behandlas av riksdagen är att åtgärder bör vidtas för en avsevärd ökning av tillgången på tolkar med specialkunskaper främst inom sjukvården, rättsväsendet och social service. Detta är ett krav som länge förts fram av olika invandrargrupper, men situationen är fortfarande katastrofal på många håll.

Jag skulle här kunna referera otaliga exempel på hur främst invandrabarn och kvinnor drabbas av den brist på tolkar som råder när det gäller sjukvården. Hur de genom att inte kunna göra sig förstådda får en försenad

eller felaktig behandling eller hur invandrarna drabbas genom att de berövas sina möjligheter att göra sina rättigheter gällande såväl inom rättsväsendet som inom den sociala servicen.

Utskottet hänvisar till att en ökning av resurserna för tolkutbildning redan skett men att som en följd av det studiesociala stödet inte alla platser utnyttjas. Det heter i utskottets skrivning att frågan nu prövas av departementet. Då vill jag ställa den direkta frågan till utskottets talesmän: När räknar man med att ha löst denna fråga? I vår motion kräver vi aktiva åtgärder för att få till stånd en ökning. Utskottets svar visar väl bara på att de krav på en förbättring av det studiesociala stödet som vi sedan länge drivit blir alltmer akuta. Men det är bara en av de åtgärder man måste vidta för att förbättra situationen och stimulera till denna utbildning.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till vår motion 878.

Slutligen, herr talman, vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att regeringens förslag om en begränsning av studiecirkelverksamheten inte kommer att bifallas. Detta försök var emellertid så allvarligt att jag anser det vara på sin plats att riksdagen gör ett uttalande i enlighet med vad vi fört fram i motionen 876, nämligen ett bestämt avståndstagande från folkbildningsfientliga åtgärder av detta slag i framtiden.

Med det anförda vill jag yrka bifall till motionen 876 i denna del.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ERIC MARCUSSON (s):

Herr talman! Jag vill anmäla en avvikande mening gentemot utbildningsutskottet då det gäller behandlingen av motion 749, som jag och Thure Jadestig har väckt.

Studieförbunden har att följa de regler som gäller beträffande statsbidrag. Dessa bidragsregler säger att deltagare i studiecirkel måste vara 14 år för att vara statsbidragsberättigad. Detta faktum innebär att ingen under 14 år kan vara med i en vuxencirkel om ekonomin är avhängig av statsbidraget, och det är den oftast.

Det innebär vidare att föräldrar med barn i 12–13-årsåldern, som tillsammans med barnet eller barnen finner ett intressant ämne i studieförbundens breda utbud, inte kan delta gemensamt i en cirkel. Det finns ett undantag från 14-årsregeln, och det gäller musikcirkel. Där får nämligen hälften av deltagarna vara under 14 år. Jag har svårt att förstå varför inte samma princip kan gälla alla cirkel som finns i studieförbundens utbud.

De större studieförbundens ungdomsorganisationer, exempelvis Unga örnar, Ungdomens nykterhetsförbund och Vi unga, har den bestämda uppfattningen att åldersgränsen för deltagande i studiecirkel bör sänkas.

Såväl utskottets ledamöter som vi motionärer har fått emotta skrivelser i berörda ämne.

Jag vill citera några rader ur en av skrivelserna från Vi unga:

”En fortsatt utveckling av demokratin i Sverige fordrar att ungdomen på ett

tidigt stadium kommer i kontakt med olika samhällsfrågor. Studiecirkeln är här som i så många andra fall den helt överlägsna arbetsformen, där du kan få kunskap om hur samhället fungerar, om olika samhällsproblem, om hur folkrörelser arbetar. Vidare är det viktigt att ungdom får möjlighet att utveckla de fria skapande formerna samt utveckla ett kritiskt granskande av det kommersiella utbudet och själva utveckla alternativa former till detta.”

Skolöverstyrelsen säger att dess erfarenheter av blandade grupper med vuxna och yngre i musikcirklar är positiva.

Jag tror också det vore mycket värdefullt om flera generationer samtidigt kunde få del av den kultur som förmedlas genom deltagande i studiecirklar. Åldershindret bör undanröjas eller åtminstone bör åldersgränsen sänkas.

Utbildningsutskottet refererar till folkbildningsutredningens debattskrift, SOU 1977:38, där utredningen bl. a. säger att det finns skäl överväga om inte de bestämmelser som gäller för musikcirklar, dvs. att hälften av deltagarna får vara under 14 år, bör gälla för alla cirklar. Eftersom utredningen redan sagt detta borde frågan inte behöva utredas ytterligare. Det innebär ju bara att de som i dag är 11, 12 eller 13 år hinner bli 14 år innan frågan löses.

Herr talman! Eftersom utskottet är enigt om att avslå motion 749 är det väl ganska meningslöst för mig att yrka bifall till densamma. Jag ställer alltså inget yrkande. Jag hoppas emellertid att frågan kommer att lösas, helst inom en snar framtid.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! De föregående talarna har varit mycket kortfattade, och jag kommer därför inte att utnyttja de 15 minuter som jag är antecknad för. Möjligen tvingas jag att senare under debatten komma tillbaka om det skulle vara så att någon av kammarens ledamöter ställer någon fråga till utskottet som jag då behöver besvara.

Eva Hjelmström har talat om den kommunala vuxenutbildningen och kom därvid in på en del av de studiesociala frågorna; dem sysslar dock inte utbildningsutskottet med. Jag upplever själv situationen så, att en rad studiesociala frågor måste lösas bättre än hittills för att de vuxenstuderande skall ha en rimlig chans att tillgodogöra sig vuxenutbildningen. Det är emellertid en annan fråga än vad utbildningsutskottet nu sysslar med, och därför får vi i annan ordning ägna oss åt den saken.

Flera andra problem som Eva Hjelmström tar upp är också aktuella. När utskottet hänvisar till utredningar som arbetar är det emellertid i enlighet med den praxis vi tillämpar i Sveriges riksdag. Jag vill alltså erinra om att gymnasieutredningen har i uppdrag att se över den kommunala vuxenutbildningen, att folkbildningsutredningen gör detsamma från vissa andra utgångspunkter och att riksdagen i höstas godtog att en utredning skall tillsättas som särskilt skall se över den kommunala vuxenutbildningen. Jag utgår ifrån, herr talman, att en rad av de frågor som behöver lösas kan lösas i de utredningarna, och sedan kan vi så småningom komma tillbaka och förbättra den kommunala vuxenutbildningen.

När det gäller betygen kan jag upprepa vad Eva Hjelmström också har sagt, nämligen att vi har varit överens i utbildningsutskottet under en ganska lång tid om att vi bör vänta med betygsdebatten tills vi får det samlade greppet om betygsfrågan. Jag vill gärna beklaga att förslaget om betygen har dröjt så länge, men vi räknar med att vi i höst skall få en betygsdebatt i riksdagen, och då är det ganska meningslöst att redan nu ta upp en sådan. Det är som sagt bättre att få ett samlat grepp om betygsproblematiken. Det är inte säkert att vi blir överens, utan vi får troligen ha en ideologisk diskussion i höst, men jag tror att det är klokt av oss att vänta till dess.

På en punkt kan jag instämma med Eva Hjelmström: jag delar hennes oro när det gäller utbildningen av kontakttolkar. Hennes beskrivning av verkligheten med invandrarnas alla problem – ofta dåliga tolkar, väldigt ofta brist på tolkar – är riktig. Utbildningsutskottet har ägnat den frågan stor uppmärksamhet och är klart medvetet om att här finns olösta problem. Men det finns skäl att påpeka att de problemen framför allt är av studiesocial natur. De utbildningsplatser som redan är anvisade kan inte fyllas med sökande därför att de studiesociala frågorna inte har klarats av. Därför är det angeläget för oss att i förlängningen av den här debatten kunna komma åt de problemen. Först då blir det möjligt för oss att tillhandahålla ett tillräckligt antal välutbildade tolkar åt invandrarna, som i allt högre grad behöver den hjälpen i det svenska samhället.

Eric Marcusson vill redan nu sänka åldersgränsen för deltagare i studiecirkel så att hälften kan vara under 14 år, och det ligger mycket i det också. Men jag tror att vi ändå skall vara medvetna om att det anslag till studiecirkelverksamheten som riksdagen om en stund kommer att besluta är över 600 milj. kr. Det är en stor summa pengar, och det har varit svårt, för att inte säga omöjligt, för oss, oavsett vilket parti vi representerar, att räkna fram mera pengar till denna verksamhet nu.

Alla känner till att utbildningsutskottet enade sig om att inte acceptera den begränsning av utvecklingen av studiecirkelarnas antal som föreslogs i propositionen. Vi valde i stället metoden att minska höjningen av beloppet per timme. Men den manövern innebär en ökning av statsutgifterna – med hur mycket är svårt att säga. Utbildningsutskottet har yxat till det och säger att utskottsförslaget kostar 5 milj. kr. mer än regeringsförslaget. Det kan bli dyrare, men det vet vi inte; det beror på hur mycket studiecirkelverksamheten expanderar. I alla fall är det fråga om en kostnadshöjning.

Jag vill gärna säga till Eric Marcusson att jag personligen hoppas – jag tror också att utskottet är helt enigt med mig på den punkten – att den dag skall komma då vi får råd att anvisa så pass mycket pengar att även yngre kan delta i studiecirkel. Vi är nog alla överens om att det är en verksamhet som betyder mycket för dem, och det hade varit värdefullt om vi hade kunnat bifalla det här yrkandet just nu. Folkbildningsutredningen har menat att det steget borde tas, och det är ekonomiska skäl som har gjort att utbildningsutskottet inte i dag ser möjligheter att föreslå detta.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets förslag på samtliga punkter.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Stig Alemyr instämde med oss i många av våra krav – och det är naturligtvis positivt – men hänvisade i övrigt till den praxis som tillämpas i Sveriges riksdag, nämligen att utredningar sitter och utreder i det oändliga.

Frågan om kommunal vuxenutbildning har stötts och blötts och utretts av flera utredningar. Ändå tillsatte regeringen i höstas ytterligare en utredning som skall se på frågan. Vi tycker det är beklagligt. Vi tycker att man nu äntligen i stället för att fortsätta att utreda kan genomföra förbättringar för de studerande. Om jag minns rätt hade även socialdemokraterna vissa invändningar mot den nya utredningen när frågan var aktuell i december.

STIG ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte tal om en utredning i det oändliga. Eva Hjelmström måste ha klart för sig att vuxenutbildningen fortlöpande år efter år har fått förbättrade villkor. Detta gäller dels den kommunala vuxenutbildningen, dels studiecirkelarna och dels folkhögskolorna. För inte ens ett år sedan antog vi en mycket dyrbar folkhögskolereform, och vi har vartenda år hittat nya lösningar för att förbättra de vuxenstuderandes situation och lösa deras problem. Vi kan naturligtvis inte genomföra alla lösningarna på en gång, men jag vill, herr talman, bestämt protestera mot påståendet att detta är ett utredande i det oändliga. Vi ser varje år resultat för de vuxenstuderandes del.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Stig Alemyr kan ändå inte förneka att de förslag som SVUX en gång framlade beträffande de vuxenstuderande ännu inte har genomförts utan att man innan man genomfört de förslagen har tillsatt en ny utredning.

Sedan tog Stig Alemyr upp en rad reformer som har genomförts beträffande de vuxenstuderande. Han hänvisade bl. a. till folkhögskolereformen. Jag vill då bestämt förneka att den skulle innebära särskilt många förbättringar för de folkhögskolestuderande. Jag yttrade också att det finns vissa saker som inger farhågor för att det förslag som så småningom skall komma att framläggas inte kommer att innebära några förbättringar utan i vissa fall tvärtom medför försämringar.

STIG ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sista som Eva Hjelmström nu sade om folkhögskolebeslutet visar bara att hon inte känner till vad det handlar om.

Debatten om studiestödet måste emellertid tas upp med socialförsäkringsutskottet, eftersom utbildningsutskottet inte sysslar med frågan om studiestöd till vuxna. Frågan måste alltså ställas i annan ordning.

CHRISTINA ROGESTAM (c):

Herr talman! Jag skall begränsa mitt inlägg till ett avsitt i det här betänkandet, nämligen bidraget till studiecirkelverksamheten.

I budgetpropositionen konstateras att antalet studietimmar har ökat kraftigt under senare år. Skolöverstyrelsen räknar med ca 10 % ökning nästa budgetår. Innevarande år beräknas ökningen ligga på mellan 15 och 16 % i snitt. Med hänsyn till det rådande ekonomiska läget föreslår föredragande statsrådet en temporär begränsning av ökningen av den statsbidragsberättigade studiecirkelverksamheten. Det totala antalet studietimmar budgetåret 1978/79 föreslås få öka med högst 2 % jämfört med det faktiska antalet studietimmar under innevarande budgetår.

Studiecirkeln är sedan årtionden det fria studiearbetets främsta arbetsmetod. Man är en i en kamratkrets, studieledaren är en i gruppen. Studiecirkeln är en oslagbar företeelse undervisningsmässigt och socialt. Tillsammans med andra människor samlas man för att lära sig något, diskutera och umgås. Grundläggande för folkbildningsarbetet har varit just det fria och frivilliga studiearbetet. Under senare år har allt fler upplevt den ökade institutionaliseringen som ett hot mot friheten. Administrationen har också kommit att svälla alltmer. Det är viktigt att folkbildningsutredningen i sitt arbete tar hänsyn till och utformar det framtida stödet på ett sådant sätt att en ökad institutionalisering och byråkratisering hindras. Det kan ske genom att samhället ställer resurser till förfogande för folkbildningsarbetet utan att för den skull detaljstyra bidragsgivningen. Det är viktigt att reglerna för bidragsgivningen utformas så att det finns utrymme för nya idéer och även ifrågasättande av det bestående samhället. Det är också viktigt att skapa lika förutsättningar för studieförbunden att arbeta och för olika grupper i samhället att komma i kontakt med folkbildningsarbetet. Det är viktigt att samhällets stöd utformas så att det inte styr verksamheten utan i stället möjliggör för studieförbunden att vara just fria utbildningsorganisationer.

I utskottets behandling av regeringens förslag har vi kommit fram till att den av regeringen föreslagna takkonstruktionen är förenad med många administrativa och byråkratiska besvär. Det framfördes också klart till utskottet i samband med en uppvakning från Folkbildningsförbundet. Man argumenterade övertygande om de administrativa svårigheter som tvåprocentsspärren skulle medföra för förbunden.

Utskottet har därför diskuterat andra möjligheter att begränsa statens utgifter för studiecirkelverksamheten nästa år. Det utskottet nu föreslår är att man begränsar höjningen per timme till 47 kr. och samtidigt tar bort förslaget om ett tak. Detta innebär att folkbildningsverksamheten, liksom alla andra delar av samhället, måste bära sin del av det trängda statsfinansiella läget. Men utskottets förslag innebär att begränsningen görs på ett för studieförbunden betydligt enklare och smidigare sätt. Man får en mindre ökning av bidraget per timme, men man slipper den byråkrati som var förenad med takkonstruktionen. Vad utskottet har gjort är alltså att acceptera regeringens bedömning om nödvändigheten av att i det nuvarande ekonomiska läget hålla igen även på statens utgifter för studiecirkelverksamheten. Men utskottet har gjort en enklare konstruktion för den här begränsningen. Att det mera är en fråga om en annan teknisk lösning framgår också av att den uppräknade av anslaget till studieförbunden som utskottet har gjort begränsar

sig till 5 milj. kr.

Den lösning utskottet har enats om är positiv ur flera synpunkter. Dels är det principiellt viktigt att staten inte binder det fria och frivilliga studiearbetet i mer administration och byråkrati än nödvändigt. Dels har vi hittat en konstruktion som studieförbunden upplever som klart bättre än regeringens förslag. Dels har utskottet kunnat bli enigt om denna lösning. Inte minst det sista är viktigt, och det visar vilken betydelse alla partier tillmäter folkbildningsarbetet.

Jag vill gärna påminna om att redan regeringens förslag i budgetpropositionen innebar en beräknad ökning av anslagen till studieförbundens verksamhet med ca 80 milj. kr. Dessutom noterar utbildningsministern att han beräknar att utrymme för en viss ytterligare reell ökning av verksamheten kan skapas genom att skärpt uppmärksamhet ägnas kontrollen av att cirkelverksamheten genomförs i överensstämmelse med gällande bestämmelser.

Utskottet delar här utbildningsministerns uppfattning och har ställt sig bakom det uttalande han gör om skärpt uppmärksamhet på gällande bestämmelser. Dessutom betonar utskottet vikten av att studieförbunden utvecklar ett lokalt samarbete.

Låt mig än en gång understryka betydelsen av att utskottet har kunnat resonera sig fram till en enig ståndpunkt inom i stort sett den kostnadsram som regeringen föreslog. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utbildningsutskottets betänkande i dess helhet.

ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Vi behandlar, som Christina Rogestam mycket riktigt avslutade med, nu ett enigt utskottsbetänkande om anslag till vuxenutbildningen. Att detta betänkande är enigt beror på, som också Christina Rogestam var inne på, att vi under behandlingen i utskottet har lyckats avvärja ett förslag från regeringen, som var djupt oroande ur både praktiska och principiella synpunkter för det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, nämligen att sätta ett tak för hur mycket studiecirkelverksamheten skall få öka.

Sedan statsbidragen till studiecirklar tillkom 1947 har detta anslag varit ett förslagsanslag. Det har ansetts självklart att den mycket flexibla verksamhet som är kännetecknande för studieförbunden i vårt land – med sin nära förankring i organisationer och folkrörelser, med sin direkta kontakt med människor i olika vardagssituationer, i föreningsliv, på arbetsplatser och i bostadsområden – varit någonting som inte får institutionaliseras eller föras in i en byråkrati, som skulle kväva den idealitet och entusiasm som ligger i att de själva smidigt får bestämma sin verksamhet utifrån uppkomna behov och intressen. Det får inte bli så att staten indirekt styr verksamheten genom att tvinga studieförbunden till att bli något av myndigheter för sina lokalorganisationer. Det är en viktig folkrörelseprincip att de studiecirklar som växer fram ute i organisationerna, ute bland människorna, och som uppfyller villkoren skall ha sitt statsbidrag. Om det statsfinansiella läget är besvärligt,

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till vuxen-
utbildning.*

som det nu är, måste det ta sig andra uttryck än att man sätter ett tak för antalet statsberättigade studiecirklar.

Det är med stor tillfredsställelse vi kan notera att den socialdemokratiska partimotion som yrkat avslag på regeringens förslag om ett tak för ökningen av bidragen till studiecirkelverksamheten tillstyrkts av ett enigt utbildningsutskott. Att så har kunnat ske kan vi tacka inte minst studieförbunden för. Den häftiga reaktion som regeringsförslaget väckt inte bara hos ABF och TBV m. fl. utan också hos de tre regeringspartiernas egna studieförbund, Vuxenskolan och Medborgarskolan har verksamt bidragit till att denna för svenskt folkrörelseliv så främmande åtgärd har kunnat avvisas.

Jag tycker att det i detta sammanhang kan vara lämpligt att erinra om vad Olof Palme sade i ett tal i riksdagen 1973 om den nya författningen: "Den svenska demokratin sådan vi i dag känner den har i hög grad växt fram i studiecirkeln, i den lilla gruppen, där människor samlades och upptäckte att de hade kraften och förmågan att bestämma över sina egna angelägenheter."

Studieförbunden har de senaste månaderna genom sina aktiva insatser bevisat att de haft kraften och förmågan att ändra ett regeringsförslag som hotat att inskränka deras självständighet att lokalt bestämma sina egna angelägenheter.

Hur värdefullt det är att ett tak för hur mycket studiecirkelverksamheten skulle få öka ej blir verklighet förstår var och en om man bara tänker på vilken administrativ apparat som studieförbunden tvingats bygga upp, om regeringens förslag hade gått igenom: att kvotera ut studietimmar i mer än 10 000 olika kvoter till alla lokala medlemsföreningar runt om i vårt land och kontrollera att dessa kvoter inte överskrides. Och tänk alla dessa konferenser och överläggningar om planering och kvotering av verksamheten, som detta skulle ha lett till! Det skulle ha betytt miljoner kronor i ökade kostnader för en fullständigt onödig byråkrati, som studieförbunden inte har råd till och minst av allt önskat sig. Det är litet förvånande att de partier i regeringen som under valrörelsen talade så mycket om att man skulle minska byråkratin och centraliseringen nu har lämnat ett förslag som skulle leda till ökad byråkrati och centralisering av beslutsfattandet.

Det är, som redan sagts här, ett ganska högt pris som studieförbunden fått betala för att slippa detta tak. Cirkelbidraget skulle enligt regeringens proposition räknas upp med 4 kr. per studietimme – från 46 till 50 kr. Det är en höjning med 8,7 %. Utbildningsutskottets kompromiss betyder att studiecirkelanslaget räknas upp med 2,2 % för icke prioriterade studiecirklar och med 1,6 % för prioriterade cirklar. Dessa siffror skall ställas i relation till förra årets inflation på över 13 %. Studiecirkelverksamheten drabbas alltså av en ganska stor reell försämring. För dagen kan vi tyvärr bara konstatera att så är fallet och att folkbildningen får dra åt svångremmen extra mycket. Det viktigaste har ändå varit att få bort taket.

Men det får inte bli så också i fortsättningen att det är den verksamhet som speciellt vänder sig till de kortutbildade som skall drabbas hårdast då samhällsekonomin är besvärlig. 1970-talet har kännetecknats av ett re-

formarbete på vuxenutbildningens område som haft en medveten jämlikhetsprofil. Det är viktigt att vuxenutbildningen återfår denna profil.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

I detta anförande instämde Karl-Erik Svartberg (s) och Håkan Strömberg (s).

*Anslag till vuxen-
utbildning*

CHRISTINA ROGESTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! För mig är det viktigt att konstatera att utskottet här har kunnat ena sig om en modell. Den innebär att utskottet i stort har accepterat regeringens bedömning att i det trängda ekonomiska läget även folkbildningen måste vara med om att bära en del av bördan. Men den konstruktion med ett tak som regeringen föreslog visade sig i praktiken inte vara speciellt bra. Utskottet tog då konsekvenserna av detta och ändrade på förslaget i enighet, och det tycker jag är bra.

Roland Sundgren talade mycket om risken för att vi får en stor administrativ apparat, och jag håller med om att det hade kunnat föreligga en sådan risk. Men, Roland Sundgren, tyvärr har vi ju redan nu en ganska betungande administrativ apparat för studieförbunden. Jag tycker därför att det vore bra om vi kunde enas om att det är en viktig uppgift för folkbildningsutredningen att snarast försöka få fram förenklade bidragssystem för studieförbunden.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Få reformområden i vårt land har under de senare åren haft en så kraftig expansion som vuxenutbildningen. Det finns en rad sakliga argument för denna utbildning, bl. a. det faktum att en mycket stor grupp människor inte fick möjlighet till en god och tillräckligt lång skolutbildning i sin ungdom och att de bör få den chansen under senare år.

I det stora hela torde man kunna säga att vuxenutbildningsexpansionen har blivit större än vad många bedömare tänkte sig för 10 eller 15 år sedan. På praktiskt taget alla områden där det anordnas vuxenutbildning har det skett stora ökningar—det må sedan gälla studieförbund, folkhögskolor, utbildning i arbetsmarknadsverkets regi eller kommunala grundskolekurser och gymnasieutbildningar. Detta är självfallet oerhört positivt, och det finns anledning att känna tillfredsställelse över de insatser som gjorts av såväl statliga som kommunala myndigheter men också av de ideella krafter som ställt sig i spetsen för en sådan utveckling.

När nu en uppbromsning i expansionstakten för vuxenutbildningen föreslås finns det anledning att erinra om att denna trots betydande svårigheter i vår samhällsekonomi ändå tillförs ett hyggligt tillskott när det gäller möjligheten att bedriva bildning och utbildning för den vuxna generationen. Detta är som jag sade särskilt betydelsefullt för de grupper som inte fick en sådan möjlighet till utbildning i sin ungdom. Ett skäl till att man kan få intrycket att vuxenutbildningsområdet har fått en relativt blygsam plats i debatten och i budgeten är bl. a. det faktum att vi under fjolårets riksmöte tog flera betydande reformbeslut. Det gäller t. ex. folkhögskolan.

Positivt är ändå att kunna konstatera att regeringens förslag beträffande

vuxenutbildningen jämte de motioner som har väckts med anledning av regeringsförslaget har kunnat samla ett enigt utskott bakom sig, och jag vill påstå att det är en enighet i positiv anda. På några punkter har utskottet gjort markeringar och förändringar, men vi är alla i utskottet övertygade om att dessa förändringar har varit förbättringar, och de har som sagt skett i full enighet. När det gäller de medel som studieförbunden kan förfoga över har utskottet funnit anledning att anslå ytterligare ett belopp av det försöksanslag som anvisades i budgetpropositionen. Det plussas på 5 milj. kr. till studiecirkelverksamheten.

Utskottet är emellertid helt ense med departementschefen om att vi i det ekonomiska läge vi har bör göra någon form av begränsning även då det gäller studiecirkelverksamheten. Utskottet har här föreslagit en annan konstruktion för denna begränsning.

Jag instämmer i Roland Sundgrens uttalande när det gäller principerna för det fria folkbildningsarbetet – det är inte svårt för någon i utskottet att instämma i det. Den administrativa förenkling som arbetats fram inom utskottet har skett till fromma för folkbildningsarbetet, det är också min övertygelse. Men Roland Sundgren utmålade att det rör sig om gigantiska summor också när det gäller det ökade anslag det kommer att bli fråga om. Som jag tidigare sagt är det fråga om en ökning med 5 milj. kr., alltså med omkring 1 %, av anslaget till studieförbunden. Större var således inte skillnaden mellan grundförslaget och det förslag som utskottet slutgiltigt fastnade för.

En annan punkt, som kanske vid första ögonkastet kan te sig utmanande, är att såväl utskottet som regeringen gjort bedömningen att också studieförbunden måste ägna skärpt uppmärksamhet åt bidragsbestämmelserna. Utskottet betonar också vikten av att studieförbunden utvecklar ett starkare lokalt samarbete.

Jag tror att båda dessa påpekanden på såväl kort som lång sikt kommer att vara till gagn för såväl studieförbunden som dem som tar förbundens tjänster i anspråk.

När det gäller folkhögskoleanslaget vill jag bara notera den markering som görs av utskottet med anledning av motioner från folkparti- och centerhåll beträffande de byggnadsanslag övergångsvis som fjolårets riksmöte fattade beslut om. Det är ju så att byggnadsbidrag enligt äldre bestämmelser skall utgå till byggnadsobjekt, beträffande vilka ansökan inkommit före 1 oktober 1976 och för vilka kostnaderna överstiger 700 000 kronor. När det gäller denna anslagspost hade skolöverstyrelsen gjort bedömningen att man borde göra en något kraftigare uppräknings än vad departementschefen sedermera föreslog.

I motionerna yrkas att riksdagen måtte se till att det reala värdet på dessa bidrag upprätthålls och att de ursprungliga intentionerna uppnås.

Utskottet finner för sin del inte att riksdagen bör göra något särskilt uttalande men slår fast att utskottet har "förutsatt att den framtida medelsanvisningen kommer att avvägas så att övergångstiden åtta år inte behöver förlängas". Efter detta uttalande finner utbildningsutskottet inte

anledning att hemställa om riksdagens särskilda beslut.

Vi motionärer är också helt tillfreds med detta, eftersom utskottet slår fast att övergångsbidragets storlek måste anpassas så att de som uppfyller kraven för detta byggnadsbidrag också har en garanti för att åtagandena kommer att infrias.

Herr talman! Det hade i en annan och bättre ekonomisk situation funnits anledning att göra en större satsning på vuxenutbildningen än man nu gör, men det förslag som utbildningsutskottet framlägger är ändå en klar markering från statsmakternas sida av vuxenutbildningens betydelse. Också i ett ekonomiskt svårt läge får man en uppräknig av anslaget så att man kan fullfölja sitt uppdrag och på en och annan punkt även vidareutveckla det.

Med det sagda, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

ROLAND SUNDGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Christina Rogestam och Elver Jonsson har nu uttryckt glädje över att vi nått enighet och lyckats förhindra ett tak. De bör vara mycket tacksamma för att det funnits en socialdemokratisk partimotion som gjort det möjligt att avvärja detta praktiskt och principiellt mycket betänkliga förslag.

Jag har icke velat göra gällande att det är fråga om några stora pengar som studieförbunden får genom borttagandet av taket – tvärtom. Jag konstaterade att det stått studieförbunden ganska dyrt, men vi har fått acceptera det med tanke på den fördel det ändå av olika skäl är att få bort taket.

Eftersom Elver Jonsson kom in på hur viktigt det är att man ser till att de olika bestämmelserna följs av studieförbunden vill jag också säga att inte minst ABF ägnat stor uppmärksamhet åt att kontrollera att statsbidragsvillkoren uppfylls.

BIRGER NILSSON (s):

Herr talman! Folkhögskoleutredningen föreslog våren 1977 att all ungdoms- och fritidsledarutbildning som då bedrevs som specialkurs inom gymnasieskolan och som kombinationsutbildning skulle överföras till folkhögskola.

Folkhögskoleutredningens betänkande överlämnades ungefär samtidigt som regeringens proposition om utbildning och forskning inom högskolan behandlades i riksdagen. Propositionen innehöll bl. a. förslag dels om att kombinationsutbildningar skulle upphöra som företeelse och överföras från ett delat till ett enhetligt, statligt huvudmannaskap, dels om att fritidsledarlinjer skulle upptas som allmän utbildningslinje inom högskolan. Riksdagen godkände regeringens förslag på båda dessa områden.

Folkhögskoleutredningen uppmärksammade emellertid att ett genomförande av utredningens förslag innebar vissa problem för Östersunds vidkommande. Det berodde främst på att ungdoms- och fritidsledarutbildningen i Östersund var, och fortfarande är, integrerad med utbildning av fritidspedagoger. Utredningen konstaterade också att "en förändring av huvudmanna-

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till vuxen-
utbildning*

skapet bör inte genomföras på ett sådant sätt att en fortsatt integrering omöjliggörs". Fritidsledarutbildningen borde därför, enligt utredningen, även efter en överföring till folkhögskola äga rum i samma lokaler i Östersunds centrum som innan. Förslaget hade inte förankrats hos berörda huvudmän, Östersunds kommun och Jämtlands läns landsting.

Ungefär samtidigt som folkhögskoleutredningen överlämnade sitt betänkande föreslog dessutom regeringen i en proposition om bl. a. utbildning av fritidspedagoger att fritidspedagogutbildningen inom den kommunala högskolan – det är en sådan som finns i Östersund – successivt skulle avvecklas och överföras till statlig högskoleenhet med annan lärarutbildning. Någon sådan finns inte i Östersund, vilket innebär att folkhögskoleutredningens förslag om fortsatt integration var inaktuellt redan när det framfördes.

På två centrala punkter, dels att fritidsledarlinje upptogs som allmän utbildningslinje inom högskolan, dels att den kommunala fritidspedagogutbildningen skulle avvecklas, var folkhögskoleutredningens förslag grundat på inaktuella premisser. Trots detta föreslår regeringen i budgetpropositionen att folkhögskoleutredningens förslag i denna del skall genomföras den 1 juli 1979 och all ungdoms- och fritidsledarutbildning sålunda överföras till folkhögskola.

Genom beslutet våren 1977 att uppta fritids- och ungdomsledarutbildningarna som allmänna utbildningslinjer inom högskolan har riksdagen också tagit ställning för att dessa linjer motsvarar de krav på varaktighet, utbildningskvalitet, yrkesinriktning m. m. som ställs på en sådan utbildning.

Regeringens förslag om en överföring av utbildningen till folkhögskola innebär att en utbildning som betecknas som allmän utbildningslinje inom högskolan inte organisatoriskt kan anordnas inom högskolans ram, dvs. vid statlig eller kommunal högskoleenhet.

Universitets- och högskoleämbetet, UHÄ, avstyrkte också mot denna mycket märkliga bakgrund folkhögskoleutredningens förslag. UHÄ hävdade att om en utbildning klassas som en allmän utbildningslinje måste den också finnas tillgänglig enligt de principer som gäller för högskoleutbildning i allmänhet och inte uteslutande förekomma inom folkhögskolan, vars högskoleutbildning i väsentliga avseenden föreslås följa regler som avviker från högskolan i övrigt.

I Östersund, som var något av pionjär för utbildningar inom fritidsområdet, finns f. n. fritidsledarlinjen som statlig utbildning samt ungdomsledar-, idrotts- och friluftsledar- och fritidspedagogutbildning som kommunal högskoleutbildning. Samtliga dessa linjer är f. n. integrerade med varandra. Ett förverkligande av folkhögskoleutredningens förslag innebär att all ungdoms- och fritidsledarutbildning överförs till Birka folkhögskola men blir kvar i Östersunds centrum. Är detta folkhögskolemiljö? Dessutom avvecklas kanske redan den 1 juli 1979 fritidspedagogutbildningen.

Mot denna bakgrund menar vi att den enda möjligheten att bevara alla utbildningar inom fritidssektorn i Östersund och därmed ytterligare förbättra

möjligheterna till samverkan mellan skilda högskoleutbildningar på orten är att förstatliga alla berörda utbildningar och överföra dem till högskolan i Östersund. Den uppfattningen framfördes också i ett yttrande som avgavs gemensamt av skolstyrelsen i Östersunds kommun, Jämtlands läns landstings utbildningsnämnd samt högskolan i Östersund. I yttrandet pekas bl. a. på sådant som lärarpersonalens anställningstrygghet, de goda samverkans- och utvecklingsmöjligheter som ett förstatligande skulle medföra, m. m.

Det är inför riksdagens beslut här i dag en väsentlig komplettering som bör göras. Mot bakgrund framför allt av den besvärliga localsituationen är det långt ifrån säkert att landstinget har möjligheter att överta utbildningarna den 1 juli 1979. Propositionen förutsätter en överenskommelse mellan berörda huvudmän. Vad händer om en sådan inte kan komma till stånd? Är inte ett förstatligande också av den anledningen en överlägsen lösning?

F. n. sker en utveckling mot en ökad integration mellan skilda samhällliga och enskilda organs insatser för gruppen barn och ungdom. Denna utveckling talar för en nära samverkan också inom berört utbildningsområde. Vid högskolan i Östersund ges f. n. utbildning på bl. a. social linje. Ett förstatligande av fritidsutbildningarna och därmed ett enhetligt statligt huvudmannaskap för bl. a. sociala linjen, fritidsledarlinjen och fritidspedagoglinjen skulle utgöra en mycket god grund för en sådan framtidsinriktad samverkan. Det skulle också ligga helt i linje med utbildningsministerns uttalande i budgetpropositionen att utbildningen på de s. k. utbyggnadsorterna skall hållas samman och så långt möjligt inte splittras på skilda områden.

Lärarytbildningsutredningen, LUT 74, avstyrkte också folkhögskoleutredningens förslag. LUT 74 har till uppgift bl. a. att med anledning av införandet av SIA-skolan utreda möjligheterna att skapa kombinationstjänster som lärare/fritidsledare.

Ett beslut i enlighet med regeringens förslag innebär för högskolan i Östersund att den enda utbildningslinje – fritidsledarlinjen – som det inte råder någon konkurrens om i högskoleregionen överförs till annan huvudman, vars möjligheter att klara den är osäkra.

De invändningar som avser situationen i Östersund talar för att riksdagen inte nu tar ställning i överföringsfrågan. Förutsättningarna för en överföring kan i dag inte överblickas, och konsekvenserna, bl. a. personalmässigt, för de olika högskoleenheter som nu anordnar fritidsledarutbildning bör klarläggas.

Riksdagen begärde för snart ett år sedan att regeringen skulle ta initiativ till en förutsättningslös utredning rörande huvudmannaskapet i högskolan. Regeringens initiativ dröjer.

Herr talman! Mot bakgrund av det anförda yrkar jag att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1563 och med avslag på propositionen 1977/78:100 beslutar hos regeringen hemställa att frågan om ungdoms- och fritidsledarutbildningens fortsatta huvudmannaskap utreds närmare av den huvudmannaskapsutredning som riksdagen begärt och som förutsätts snart komma att tillsättas.

STIG ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till Birger Nilsson och övriga jämtlänningar att utbildningsutskottets enhälliga förslag icke avser att beröva er den utbildning av fritidsledare som ni har i Östersund. Vi är övertygade om att Jämtlands läns landsting är intresserat av att fortsätta utbildningen. I utskottets förslag ligger alltså inget som helst hot mot fritidsledarutbildningen i Östersund.

För Östersund måste emellertid samma bestämmelser som för landet i övrigt gälla. Utskottet föreslår med bifall till propositionen att fritidsledarutbildningen skall bli en kommunal högskoleutbildning, och det måste gälla också för Östersund. Vi kan icke ha ett särskilt regelsystem där alldenstund, som jag sade, utbildningen som sådan icke påverkas negativt av utskottets förslag.

Det är naturligtvis besvärligt att vi inte har ett enhetligt huvudmannaskap för högskolan. Jag är angelägen att understryka vikten av att dessa frågor utreds. Vi vet inte vad som kommer ut av en sådan utredning, men det är besvärande att huvudmannaskapet varierar som det gör. Det är t. o. m. så med det nya förslaget att folkrörelser kan komma att vara huvudmän för högskoleutbildning. Därför är det angeläget att en utredning tillsätts så snart som möjligt.

Birger Nilsson frågar vad det är för folkhögskolemiljö om utbildningen till stor del ligger i det centrala Östersund. Ja, det beslut som riksdagen fattade i juni månad förra året om folkhögskolan säger att folkhögskolans utbildning kan äga rum såväl inom dess egna lokaler som på annan ort utanför folkhögskolan. Det var något av finessen i det beslut som då fattades, att folkhögskolan som en fri bildningsorganisation skall kunna gå utanför sina egna murar, tränga ut i kommunerna och samhällena runt omkring och bjuda den utbildning som människorna där behöver. Att Jämtlands läns landsting till viss del förlägger folkhögskoleutbildning till Östersund är helt i överensstämmelse med det beslut om folkhögskolan som en praktiskt taget enhällig riksdag fattade i juni förra året.

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! I det betänkande som nu behandlas finns en vpk-motion, nr 743, som innehåller yrkande om att riksdagen skall hemställa hos regeringen att åtgärder vidtas för att inrätta en finskspråkig folkhögskola i västra Sverige.

Motionen har tillkommit efter kontakter med finländska invandrare i Västsverige. Dessa har pekat på behovet av en sådan folkhögskola, varvid man starkt har betonat att flertalet av de finländska invandrarna är ungdomar som tidigare studerat i sitt hemland och som har uttryckt önskemål om att få möjlighet att fortsätta sina studier här.

Språksvårigheter reser dock allt som oftast hinder härför. En finskspråkig folkhögskola vore därför ett utmärkt sätt att eliminera en del av dessa svårigheter. Behov och intresse för en finskspråkig folkhögskola i Västsverige finns således. Frågan är då på vilket sätt man skall gå till väga och vilka åtgärder som måste till för att tillgodose detta behov och de klart uttryckta

önskemålen från de finländska invandrarna i Västsverige.

Utskottets ledamöter avslår motionen och hänvisar till rena formaliteter. Huruvida utskottet anser det nödvändigt eller ej att inrätta en folkhögskola för finskspråkiga framgår inte av motiveringarna för avslagsyrkandet. Vad man kan utläsa är ett markant ointresse för frågan, eftersom utskottet inte med en rad berör sakfrågan och de finländska invandrarnas problem.

Med anledning av de kortfattade rader med vilka man i utskottsbetänkandet har behandlat denna motion ställer jag följande fråga till utskottsledamöterna här: Är någon intresserad av att medverka till att tillmötesgå de finländska invandrarnas klart uttalade önskan att få möjligheter att fortsätta studera här i landet efter studieavbrott i sitt hemland? Jag är tacksam för en deklARATION från de övriga partierna.

Motionsyrkandet innebär inte att den föreslagna folkhögskolan skall drivas i statlig regi, vilket man vill låta påskina i utskottsbetänkandet. Vpk har begärt att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att få till stånd en sådan skola. Vi anser att det inte kan resas några godtagbara skäl för att regeringen inte skall kunna ta initiativ i enlighet med motionsyrkandet utan att skolan i fråga därför måste bli statlig. Kontakter kan helt naturligt tas med kommuner eller ideella organisationer i västra Sverige, vilka kan ställa upp såsom huvudmän för skolan. Såvitt jag kan se finns det ingenting som hindrar regeringen att göra detta. Jag yrkar därför bifall till motionen 743.

Jag skall också något beröra yrkande I i motionen 878 beträffande åtgärder för att inrätta särskilda kortare kurser för invandrare vid landets folkhögskolor – främst i svenska och samhällskunskap – med sikte på en successiv utvidgning av ämnesområdena. Motiven för yrkandet finns i motionen 877, som redan har berörts här. I denna motion pekar vi bl. a. på behovet av speciella kurser om 4–6 månader för invandrare med i huvudsak inriktning på samhällskunskap och svenska. Vi är på det klara med att det redan finns sådan verksamhet – enligt vår mening dock i alltför ringa omfattning.

Utskottet anser även här att motionsyrkandet bör avslås med motiveringen att möjligheter redan föreligger för folkhögskolorna att satsa mer på invandrarfrågorna. Men det är inte de formella möjligheterna som vpk angriper. Vi har inte heller föreslagit några ändringar i det avseendet. Vad vi vill påpeka är att de reella möjligheterna är starkt begränsade, exempelvis när det gäller att få fram kvalificerade lärare på de olika invandrarpråken. Här anser vi att regeringen kan ta initiativ.

Om regeringen inte visar större intresse än hittills för invandrarnas problem rimmar det verkligen dåligt med vad regeringen framför i årets budgetproposition, där man bl. a. säger att det inte längre går att tala om invandrarna som en från den övriga befolkningen klart avgränsad grupp eller om invandrarpolitiken som om den enbart omfattade åtgärder för en begränsad del av invånarna i landet. Invandringen har i hög grad inverkat på den samhällspolitiska debatten och berikat det kulturella livet i Sverige. Dessa omständigheter måste enligt regeringens uppfattning vara grundläggande utgångspunkter i det fortsatta invandrarpolitiska reformarbetet.

Det är vackert skrivet. Det går tydligen bra – och är kanske bekvämast så –

att i olika deklARATIONER tala i vackra fraser om nödvändigheten av en annan och bättre invandrapolitik samt om andra och riktigare värderingar av invandrarnas betydelse för landet. Men när det gäller konkreta åtgärder som föreslås och som i någon mån tillgodoser rättmätiga krav använder regeringen rent formella skäl för att avvisa åtgärderna. Det kan inte tolkas på annat sätt än att man är villig att i ord tillstå behovet av vissa förbättringsåtgärder men saknar intresse för att genomföra dessa.

Det har redan hemställts om bifall till yrkande 1 i motionen 878, så det vore en överloppsgärning att åter göra det.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Det är väl alldeles självklart att vi behöver satsa alltmer på en rimlig utbildning åt de stora skaror av invandrare som kommit till vårt land. Det kan då från fall till fall diskuteras om detta skall vara en utbildning där enskilda invandrargrupper utbildas var för sig eller om de skall integreras i det svenska utbildningsväsendet i övrigt. Det är möjligt att det behövs en finskspråkig folkhögskola på västkusten. Det finns en i Haparanda, och den gör en stor insats. Allt vittnar om att Haparandaskolan var en lyckad satsning och att den spelar en stor roll för den finländska befolkningen i Sverige.

När riksdagen förra året fattade beslut om folkhögskolereformen var vpk och alla vi andra litet oeniga på vissa punkter, men ingen vpk-are yrkade på att regelsystemet för att inrätta folkhögskolor skulle vara ett annat än det som föreslogs. Det regelsystem som riksdagen har antagit innebär att en folkhögskola kan komma till endast under förutsättning att det finns en huvudman – kommun, landsting eller organisation – som är beredd att ställa sig bakom. Huvudmannen har att vända sig till skolöverstyrelsen för att få skolan prövad, och därefter utgår statsbidrag till den.

Staten har ännu aldrig tagit initiativ till inrättande av en folkhögskola. Därför skulle jag vilja säga till Karl Hallgren att om den finländska befolkningen i Västsverige vill ha en folkhögskola så har den säkerligen inga svårigheter att vända sig till en organisation som ställer sig bakom önskemålet och bygger upp en verksamhet som sedan i vanlig ordning prövas och kan få statsbidrag. Det finns i regelsystemet inget hinder för att ytterligare en finskspråkig folkhögskola skulle kunna komma till stånd i Sverige.

Kortare kurser för invandrare tror jag också är av betydelse. I många fall tror jag att det är allra bäst för de invandrade människorna att integreras i det vanliga utbildningsväsendet, i folkhögskolor och på annat sätt. Men det kan också hända att det är bra om de har en egen separat utbildning. Det nuvarande regelsystemet ger varenda folkhögskola rätt att ordna kurser av den här typen. Det behövs inget yrkande i riksdagen om detta, utan det behövs bara att en folkhögskola – vilken som helst – ordnar en kurs. Så generöst är systemet, och man gör det i Skinnskatteberg och på andra håll i landet. Vill man ordna kurser för invandrare så har man rätt att göra det. Och om kursen uppfyller de bestämmelser som folkhögskoleförordningen säger att den skall uppfylla – och det är mycket enkelt – så får man automatiskt statsbidrag till verksamheten.

KARL HALLGREN (vpk):

Herr talman! Stig Alemyr säger att vi vill ha en ny form för inrättande av folkhögskolor, men det har vpk inte påyrkat. Jag poängterade särskilt i mitt förra anförande att vi inte yrkat på att staten skulle stå som huvudman utan att den skulle ta initiativ till inrättandet av en finskspråkig folkhögskola.

Såvitt jag kan förstå kan det inte resas några hinder mot att regeringen tar kontakt med en ideell organisation eller någon lämplig kommun för att få till stånd en sådan skola. Vi är helt på det klara med att det inte är staten eller regeringen som skall starta själva folkhögskolan.

Stig Alemyrs inlägg får väl betraktas såsom i första hand personligt men kanske också som uttryck för socialdemokratins inställning, och jag tycker att man kan uttolka en positiv inställning till de båda motionsyrkanden som vpk har rest och som jag har berört i mitt tidigare anförande.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Det vore emot folkhögskoleförordningen om regeringen vände sig till en enskild folkhögskola och föreslog att någon verksamhet skulle igångsättas där.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

M o m. 1 o c h 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 759 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 2 mom. 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 759 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279

Nej - 10

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till vuxen-
utbildning*

M o m. 4 o c h 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkten 3

M o m. 1 - 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 876 av Eva Hjelmström m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 3 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 876 av Eva Hjelmström m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279

Nej - 10

M o m. 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 743 av Karl Hallgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 5 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 743 av Karl Hallgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 280
Nej - 10

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 878 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmsström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 5 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 878 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmsström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 280
Nej - 10

M o m. 4 o c h 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Birger Nilsson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birger Nilsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 5 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av Birger Nilsson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

M o m. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till vuxen-
utbildning*

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Punkterna 6-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 9

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 878 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 9 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 878 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 280

Nej - 10

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1977/78:16 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m. jämte motioner.

TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Vissa gemensamma frågor)

Regeringen hade – efter föredragning av statsrådet Britt Mogård – i propositionen 1977/78:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under avsnittet Skolväsendet, rubriken Vissa gemensamma frågor (s. 179–204) behandlat skolfrågor av allmän karaktär samt föreslagit riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för försöksverksamheten med den förberedande dansundervisningen i grundskolan som förordats i propositionen 1977/78:100,
2. godkänna de grunder för statsbidrag till försöksverksamheten som förordats i propositionen 1977/78:100.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1977/78:456 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen uttalade att betygen på alla nivåer i skolsystemet skulle avskaffas, 1977/78:757 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen uttalade sig för en ny demokratisk inriktning av grundskola och gymnasium i enlighet med det fempunktsprogram som anförts i motionen, 1977/78:1561 av Catarina Rönnung m. fl. (s) och 1977/78:1711 av Yvonne Hedvall m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande viss praktisk yrkesorientering skulle avslå motionen 1977/78:1711,
2. att riksdagen beträffande betyg skulle avslå motionen 1977/78:456,
3. att riksdagen beträffande viss demokratisk inriktning av grundskolan och gymnasieskolan skulle avslå motionen 1977/78:757,
4. att riksdagen beträffande tystnadsplikt för lärare skulle avslå motionen 1977/78:1561,
5. att riksdagen godkände i propositionen 1977/78:100 förordade riktlinjer för försöksverksamheten med förberedande dansundervisning i grundskolan,
6. att riksdagen godkände i propositionen 1977/78:100 förordade grunder för statsbidrag till försöksverksamheten med dansundervisning.

Punkten 2 (Skolöverstyrelsen)

Regeringen hade under punkten C 1 (s. 205–211) föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 101 186 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1977/78:455 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att hemställa hos regeringen om åtgärder för förstatligande av läromedelsproduktionen, i första hand Esselte Studium,
2. att hemställa hos regeringen att tillsätta en utredning om formerna för att öka användarnas inflytande över läromedlens tillblivelse, anskaffande och användande,

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till skolvä-
sendets centrala
och regionala myn-
digheter m. m.*

3. att hemställa hos regeringen att vid granskningen av objektiviteten i läromedlen också skulle beaktas tendenser i innehållet som förstärkte och bevarade ett traditionellt könsrollsmönster.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Skolöverstyrelsen för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 101 186 000 kr.,

2. att riksdagen beträffande förstatligande av läromedelsproduktionen skulle avslå motionen 1977/78:455 yrkandet 1,

3. att riksdagen beträffande användarnas inflytande över läromedlens tillblivelse m. m. skulle avslå motionen 1977/78:455 yrkandet 2,

4. att riksdagen beträffande objektivitetsgranskningen av läromedel skulle avslå motionen 1977/78:455 yrkandet 3.

Punkten 7 (Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m.)

Regeringen hade under punkten C 9 (s. 238–242) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de grunder för statsbidrag till studie- och yrkesorientering i viss kommunal utbildning m. m. som förordats i propositionen 1977/78:100,

2. godkänna vad som förordats i propositionen 1977/78:100 i fråga om statsbidrag till kommunerna för att möjliggöra en bättre samordning mellan skola och företag beträffande inbyggd utbildning och för att följa utbildningen i företagsskola,

3. till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 77 473 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1977/78:740 av Stig Alemyr m. fl. (s) såvitt gällde yrkandet att riksdagen beslutade som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om förverkligandet av tidigare riksdagsbeslut om regionala planeringsråd i varje län (yrkandet 5) och

1977/78:1158 av Kerstin Göthberg m. fl. (c, m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen godkände de grunder för statsbidrag till studie- och yrkesorientering i viss kommunal utbildning m. m. som utskottet förordade,

2. att riksdagen godkände vad som förordats i propositionen 1977/78:100 i fråga om statsbidrag till kommunerna för att möjliggöra en bättre samordning mellan skola och företag beträffande inbyggd utbildning och för att följa utbildningen i företagsskola,

3. att riksdagen med anledning av propositionen 1977/78:100 till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. för budgetåret 1978/79 anvisade ett förslagsanslag av 77 196 000 kr.,

4. att riksdagen beträffande utbyggnad av de regionala planeringsråden skulle avslå motionen 1977/78:740 yrkandet 5,

5. att riksdagen beträffande planeringsrådets sammansättning skulle avslå motionen 1977/78:1158.

Reservation hade avgivits beträffande regionala planeringsråd av Stig Alemyr, Hans Jönsson, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lena Hjelm-Wallén, Roland Sundgren och Margit Sandéhn (samtliga s) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen beträffande utbyggnad av de regionala planeringsråden med bifall till motionen 1977/78:740 yrkandet 5 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Den skola vi har i dag präglas av en social och könsmässig snedvridning, som blir större ju högre upp i utbildningssystemet man kommer. Skolan präglas också av stress, konkurrens och utslagning.

Trots att man under de senaste åren genomfört reformer i utbildningssystemet för att skapa större jämlikhet och få bort klassgränserna i samhället har ingenting i grunden förändrats. Det är fortfarande överklassens barn som gynnas i skolan. Det är deras språk och deras värderingar som dominerar skolan. Det är den förhärskande borgerliga ideologin som sprids i skolan, och den förankras även genom läromedlen. Överklassens barn kommer också ofta från en studievänlig miljö, och detta gynnar dem förstås också.

Andelen arbetarbarn sjunker stadigt ju högre upp i utbildningssystemet man kommer, och den är mycket låg på högskoleutbildningar med lång studietid, t. ex. läkar- och juristutbildningarna. Barn från överklassen dominerar de mest statustyngda utbildningslinjerna och besätter också så småningom de bäst betalda posterna i vårt näringsliv och vår offentliga förvaltning.

I dagens skola konserveras också den könsmässiga snedrekryteringen, där pojkar väljer utbildningar med längre studiegång och mer teknisk inriktning och där flickor väljer de kortare och mer yrkesinriktade linjerna.

Herr talman! Om man skall demokratisera skolan – vilket jag menar – måste elever och lärare ges möjlighet att själva lägga upp undervisningen. I och för sig ger de nuvarande läroplanerna lärare och elever möjlighet att fritt bestämma undervisningen. Men skolöverstyrelsens timplaner och anvisningar tillsammans med de centrala proven gör det i praktiken omöjligt att utnyttja den friheten. Dessutom har läromedelsföretagen helt byggt upp sina kurspaket på timplaner och centrala prov. Det gör i sin tur att lärarna helt enkelt är tvingade att följa de mycket detaljerade kursplanerna.

Vpk menar att det är de som arbetar i skolan som skall ha det avgörande inflytandet över skolsituationen och sin egen arbetssituation. Och det skall gälla – menar vi – alla i skolan. Vi föreslår att man inrättar ett skolråd där representanter för eleverna, lärarna, elevrådssidan, annan personal och föräldrarna ingår. Och det här skolrådet skall besluta hur skolans inre arbete skall läggas upp, och rådet skall ha ledningen över skolans verksamhet.

Men det är inte bara i det här ledet demokratin skall fungera. Det är också

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till skolvä-
sendets centrala
och regionala myn-
digheter m. m.*

viktigt att få en fungerande klassrumsdemokrati. Och därför menar vi från vpk att det bör finnas speciella klassråd för undervisningen i klassen. I klassrådet skall klassens elever och lärare sitta. Det är i klassrådet som undervisningen skall planeras och diskuteras, och det är där man skall besluta om formen för undervisningen, hur den skall vara, och uppläggningsen av undervisningen.

För att få en fungerande demokrati i skolan måste också lärarnas roll förändras. Bl. a. har vi från vpk tidigare sagt att det är helt nödvändigt att genomföra den s. k. lärarlagsprincipen.

Det grundläggande i skolans undervisning måste vara att ge eleverna bra färdigheter, bra baskunskaper, i att läsa, räkna, skriva och tala. Men vi menar också att uppläggningsen av skolarbetet måste förändras kraftigt.

Teori och praktik i arbetslivet menar vi skall samverka till en enhet i skolarbetet. Och det är viktigt att poängtera arbetets betydelse i samhällslivet. Därför måste de praktiska inslagen i skolarbetet få ta en stor del av skoltiden i anspråk.

Vi anser att en ordentlig praktik, integrerad i den övriga undervisningen, är en viktig förutsättning för att skolan skall kunna demokratiseras. Genom att eleverna får delta i arbetslivet bidrar skolan till att jämställa de praktiska och de teoretiska kunskaperna; man får på det viset bort prioriteringen av de teoretiska kunskaperna. Praktiken ger eleverna en inblick i yrkeslivet och naturligtvis också en ökad förståelse för hur olika grupper i samhället lever och har det. Med praktiken följer dessutom erfarenheter som stimulerar de teoretiska delarna av studierna. Slutligen kommer praktiken att underlätta elevernas kommande yrkesval; de får en bredare grund att stå på, de vet vad olika yrken innebär.

För att det här skall kunna fungera måste företagen få en lagstadgad plikt att verkligen ställa upp med praktikplatser. Det är inte meningen att praktiken skall bli en flykt från skolan, utan den måste bli en del av studierna. Målsättningen skall förstås vara att man hela tiden trappar upp de praktiska inslagen i skolarbetet. På gymnasieskolan skall alla delta i det praktiska arbetet.

Herr talman! Rätten till kunskap är en av de grundläggande rättigheterna, och därför skall också rätten att studera vara allmän. Det innebär att ingen skall tvingas att avstå från att studera på grund av dålig ekonomi.

Vpk har länge kämpat för att de nuvarande ekonomiska spärrarna när det gäller möjlighet att studera skall avskaffas. Vi har föreslagit studielön för alla som är över 16 år. För att den sociala snedrekryteringen skall kunna brytas och utbildningen bli en rättighet för alla krävs det att de studerande får en god ekonomi. Om man ger studielön till alla över 16 år innebär det också att man kan nå de grupper som i dag är mest eftersatta när det gäller utbildning. Den här frågan kommer emellertid upp till diskussion i morgon, och jag skall därför inte mera detaljerat gå in på den.

Skolan arbetar i dag efter två oförenliga principer. Å ena sidan sägs det i läroplanen att skolan har som övergripande målsättning att befrämja elevernas sociala utveckling och samarbetet mellan eleverna. Å andra sidan

finns det ett betygssystem som effektivt motverkar solidariteten och samarbetet mellan eleverna.

Om läroplanens intentioner skall kunna uppfyllas måste betygen bort. Betygsättning är över huvud taget inte förenlig med skolans sociala målsättning. Elevförbundet har givit ut en bok, Betygsboken, där det står: "Betygen mäter endast mätbara prestationer och ger därför skolarbetet en felaktig inriktning. Betygen frammanar konkurrens och hets. För de svagare eleverna verkar de förlamande på intresset för skolarbetet."

Vi vet att dagens skolsystem leder till en uppdelning och till en utslagning av elever, främst av dem som kommer från arbetarklassen. Utslagningen börjar redan i förskolan och på lågstadiet för att fortsätta och kulminera i den sociala snedrekryteringen till de högre studierna.

Skolöverstyrelsen har presenterat en undersökning som visar att elevernas betygsnivå har ett starkt samband med deras sociala bakgrund. Arbets sättet i skolan, undervisningens innehåll och de prestationer som värderas gynnar elever från överklassen. Enligt samma undersökning påverkar också barnens hemmiljö betygen. Framgång i skolan hänger alltså mer samman med föräldrarnas sociala förhållanden än med barnens begåvning.

Vpk menar att betygens avskaffande är ett steg på vägen mot en bättre och rättvisare skola, men vi menar också att det vore fel att göra debatten om betygen till en huvudfråga i skoldebatten. Förutom att betygen måste avskaffas måste hela skolans arbetssätt förändras, både innehållsmässigt och organisatoriskt. Speciella pedagogiska resurser måste också satsas för att stimulera de elever som kommer från en studiefattig hemmiljö. Vidare måste intensifierade kontakter komma till stånd mellan hem och skola, mellan skola och samhälle samt mellan skola och arbetsliv.

Vid urval till högre studier måste självfallet en jämnare social rekrytering eftersträvas. Vi anser att man i denna strävan också skall ta stor hänsyn till elevernas intressen och arbetslivserfarenheter.

Tendensen i vårt land, liksom i en rad andra länder, går i riktning mot en decentralisering inom skolan och över huvud taget inom utbildningen. Man gör en uppdelning på mindre enheter, man försöker få ett ökat lokalt inflytande och man vill ha större inflytande från dem som är direkt berörda av skolarbetet. Men på ett område går tendensen i motsatt riktning, och det är på läromedelsområdet.

Monopoltendenserna på åsiktsbildningens område ger sig till känna på flera olika sätt. Kopplingen av Dagens Nyheter och Svensk Filmindustri med Åhlén & Åkerlund som förbindande länk mellan de stora innebär en enorm maktställning, som i en given situation grovt skulle kunna missbrukas för att manipulera opinionsbildningen i vårt land.

Minst lika allvarlig är motsvarande tendens när det gäller utveckling och produktion av läromedel och undervisningsmaterial som vänder sig till barn och ungdom i förskola och ungdomsskola. Från att ännu under 1960-talet ha varit uppsjälkad på ett stort antal mindre företagsenheter har läromedelsmarknaden nu kommit att domineras av ett mycket litet antal företag, där Esselte och Bonniers står i spetsen och svarar för mellan 50 och 60 % av

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till skolvä-
sendets centrala
och regionala myn-
digheter m. m.*

marknaden, beroende på undervisningsområde.

Ett annat av Esselte och Bonniers gemensamt ägt AV-företag har helt gått över i Esseltes händer med strävan att så fort som möjligt etablera sig på film- och videodistributionsidan. Ifrågavarande Esselteföretag – Science AV – har förvärvat AKA-film och även gjort försök att förvärva bondekooperationens företag SOL-film för att därmed, givetvis på kortaste tid, komma över ordentliga marknadsandelar.

Samtidigt som den här monopolbildningen sker ohämmat är det samhället i form av stat, kommuner och landsting som har att betala köp och förhyrning av de produkter som det här är fråga om.

Det hittills anförda torde räcka för två slutsatser:

För det första krävs det en övervakande instans mot trust- och monopolbildningar, vilka särskilt på opinionsbildningens område kan utgöra ett hot mot demokratin.

För det andra borde det inte vara tillåtet med ett privat monopolföretag av typ Esselte på läromedelområdet, varför vi föreslår att Esselte Studium överförs i samhällets ägo.

Mot bakgrund av bl. a. de förändringar som förhoppningsvis kommer att följa av SIA-skolans genomförande med en förändrad elevroll och en förändrad lärarroll är det nödvändigt att få till stånd en förutsättningslös debatt om läromedlen och deras framtida funktioner i skolan.

Vpk har i andra sammanhang hävdad att läromedlens karaktär måste förändras till att bli av uppslagsbokstyp. Då skulle läromedlens styrande roll på undervisningen kunna minska, och eleverna skulle också stimuleras till att själva forska efter kunskap. Det är självklart att läromedlen i vissa ämnen, där rena baskunskaper tränas, måste ha karaktär av inlärningsböcker, t. ex. i matematik.

Herr talman! Det är regering och riksdag som fastställer utbildningens inriktning, men det är de privata profitintressena som genom sin utgivning svarar för att tolka och därmed i praktiken styra en stor del av undervisningen i vårt land. Den privata kontrollen av läromedelsproduktionen leder till att borgerliga värderingar befästs. Vi vet att t. ex. svensk historia fortfarande är historia om svenska kungars öden och leverne. Arbetarrörelsens historia och dess ideologi har fortfarande ett alltför litet utrymme i skolböckerna. Inte heller förhållanden i det moderna samhälls- och arbetslivet har det utrymme det borde ha i läromedlen.

Läromedlen har en stor betydelse för undervisningens innehåll och för dess praktiska utformning. Det är därför märkligt att just läromedelssektorn totalt saknar inflytande från "konsumenterna", dvs. elever och lärare. Vpk menar att man bör pröva hur ett demokratiskt inflytande för elever och lärare skall kunna åstadkommas över läromedlens tillkomst och hur man anskaffar och använder dem.

För kommunernas del upptar kostnaderna för läromedel en stor del av skolbudgeten. Man har beräknat att kommunerna köper läromedel för 700 milj. kr. per år. I många kommuner kostar gåvoläromedlen betydligt mer än halva läromedelsbudgeten. Det gör att till komplettering och förnyelse blir

det alltför små resurser kvar. För att motverka sådana risker menar vi att staten skall ta över kommunernas kostnader för läromedlen.

I utbildningsutskottets betänkande nr 16 behandlas tre partimotioner av vpk. Det är motioner i betygsfrågan, i läromedelsfrågan och en motion som berör skolsystemet som helhet. Samtliga motioner avstyrks med mycket knapphändiga motiveringar. Och eftersom vpk förvägras att arbeta i utskotten på ett normalt sätt så har jag heller inte kunnat argumentera för dessa motioner i utbildningsutskottet under utskottsbehandlingen – en arbetsordning som gäller för alla andra partier i riksdagen utom för vpk. Det är viktigt att det blir en saklig diskussion kring skolfrågorna, och eftersom jag inte kan föra den diskussionen i utskottet hoppas jag att jag får diskutera motionerna här i kväll i kammaren med den som företräder utskottet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 456, där vi yrkar att betygen avskaffas, till motionen 757, där vi yrkar att riksdagen uttalar sig för en ny demokratisk inriktning av grundskolan och gymnasieskolan, och slutligen till motionen 455, där vi föreslår att läromedelsproduktionen förstärkas.

BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande nr 16 har vi socialdemokrater fogat en reservation, där vi än en gång betonar vikten av att resurser tilldelas länskolnämnderna, för att de regionala planeringsråden när det gäller kontakten skola-arbetsliv skall kunna komma i verksamhet. Redan i fjol uttalade sig riksdagen för att denna organisation snarast borde byggas ut. Därför motionerade vi om att kravet med skärpa skulle återupprepas i år. Vi kan inte finna att utskottsmajoritetens motiv för att inte biträda vårt förslag är särskilt övertygande. Man framhåller nämligen att erfarenheterna från verksamheten inom Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna bör avvaktas, innan en utbyggnad sker i övriga landet. Men nu är det så att länskolnämnderna i övriga landet redan har tillsatt regionala planeringsråd. Förvånande i allra högsta grad är att inga resurser då ställts till dessa råds förfogande.

Vi kan ha förståelse för att den ekonomiska situation som den borgerliga regeringen försatt sig i kan resultera i att man måste spara in på anslagen. Men att så till den grad göra inbesparingar att inte en enda krona anslagits för en uppbyggnad av de regionala planeringsråden utanför de tre nämnda storstadsområdena kan vi inte acceptera. Skall det någon gång bli en verksamhet regionalt för samarbete skola och arbetsliv fordras det också litet mera av god vilja hos regeringen och den borgerliga majoriteten i riksdagen.

Att göra som den borgerliga utskottsmajoriteten nu gör – åberopa otillräckliga erfarenheter – ställer de tre regeringspartierna i en ohållbar situation. Vid fjolårets behandling var vi helt eniga om att göra ett uttalande om en snar utbyggnad av de regionala planeringsråden. Med en snar utbyggnad menade vi, vad jag kan förstå, att man också skulle ställa resurser till förfogande för de regionala planeringsråden. Det var i fjol – i år har samma borgerliga ledamöter uttalat sig för att man skall vinna mer erfarenhet och ställer inte upp på fjolårets uttalande.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till skolvä-
sendets centrala
och regionala myn-
digheter m. m.*

Herr talman! Vi socialdemokrater vill fullfölja den enhälliga viljeinriktning som riksdagen uttalade förra året. I år blev vi ensamma. Det är minst sagt förunderligt. Jag yrkar bifall till vår reservation under punkten 7 i utbildningsutskottets betänkande nr 16.

Så några ord, herr talman, om det särskilda yttrande som Hans Jönsson och jag själv avgett vid behandlingen av punkten 6 i betänkandet. Redan under fjolårets behandling av fortbildningsfrågorna uttalade vi – också då i ett särskilt yttrande – vår tveksamhet över att den föreslagna ordningen skulle fungera praktiskt. Vi har ju utvecklat vår syn på svagheterna i den nuvarande konstruktionen av fortbildningen och anser att länskolnämnderna, som står verksamheten närmast, bör ges den roll i fortbildningssammanhang som föredragande statsrådet föreslagit. Vi menar att så inte har blivit fallet. Rent praktiskt har vi kunnat konstatera hur det gått från i fjol till i år. Vi ifrågasätter därför i år liksom i fjol om den föreslagna uppdelningen i en formell del under länskolnämndens ansvar och en saklig del under SÖ:s ansvar kan vara den bästa. Vi befarade i fjol att i den uppdelningen kunde ligga en konfliktskapande dualism. Vi ansåg även att den uppdelningen inte kunde stå i överensstämmelse med de allmänna strävandena på arbetsrättens område som riksdagen beslutat. Tillkomsten av det avtal som blev följden av riksdagens beslut som reglerar personallagsutbildningen har också visat att Hans Jönssons och min tveksamhet var berättigad. Avtalet har kommit till stånd utan att länskolnämnderna beretts tillfälle att avge några synpunkter. Detta oaktat att man i personallagsutbildningen avtalat om medverkan av länskolnämndernas fortbildningsledare.

Genom det sätt på vilket avtalet tillkommit har länskolnämnderna undandragits ett reellt inflytande på personallagsutbildningen när det gäller såväl planering och uttagning av deltagare som genomförandet av den här utbildningen. Fortbildningsledarnas ianspråktagande för utbildningen griper också in i länskolnämndernas verksamhetsplanering på ett oförutsett sätt. Nämnderna måste kunna utgå ifrån att de självständigt förfogar över den personal som tilldelats dem. Vi menar att vad som skett visar hur angeläget det är att den dualism som ligger i verksamhetens uppdelning i en formell del och en saklig del snarast bringas att upphöra.

Herr talman! Det är mot denna bakgrund som vi i år har upprepat vårt särskilda yttrande till den här punkten. Vi har utvidgat det något för att klargöra vad som hänt sedan föregående år.

I detta anförande instämde Hans Jönsson (s).

OVE NORDSTRANDH (m):

Herr talman! När jag nu går att något kommentera vad Inga Lantz och Bengt Wiklund anfört skall jag ålägga mig största möjliga restriktivitet vid tidsanvändningen och framför allt inte förlänga en debatt som närmast hör framtiden till, då regeringsförslag föreligger.

Betygsfrågan dras åter upp av Inga Lantz – jag vet snart inte för vilken gång i ordningen. Det finns ingen som helst anledning att nu i kammaren hålla i

gång en betygsdebatt eller ännu mindre att fatta något beslut i betygsfrågan. 1973 års betygsutredning är på remiss. När remissomgången är över, får vi en proposition. Då må vi slutgiltigt debattera betygsfrågan.

Det finns inte heller anledning att nu avhålla en skoldemokratidebatt. Promemorior, läroplansförslag och utredningar sysselsätter sig med frågan. Promemorian om medinflytande i skolan remissbehandlas just nu. Ett förslag om en ny läroplan kommer vilken dag som helst. Om Inga Lantz ger sig till tåls har vi snart på riksdagens bord ett underlag för den av henne önskade skoldemokratidebatten. Vpk-motionen ensam är ett alltför ensidigt underlag.

Frågan om förstatligande av läromedelsproduktionen – som om det skulle lösa alla problem – är gammal. Liknande yrkanden har av riksdagen avslagits tidigare. Motiveringarna härför står att läsa i tidigare betänkande från utbildningsutskottet, och de gäller i tillämpliga delar fortfarande. Därtill kommer – och det vet Inga Lantz mycket väl – att läromedelsmarknaden f. n. kartläggs av en särskild utredningsman. Resultatet av kartläggningen kan möjligen tillföra debatten något nytt, men till dess får debatten anstå.

Jag vill härefter säga några ord i anslutning till frågan om regionala planeringsråd som Bengt Wiklund nu talade om. Socialdemokraterna har här lagt en reservation, och man yrkar att den regionala planeringsrådsorganisationen snart skall byggas ut.

Jag tycker att det i den här frågan inte är mycket som skiljer mellan de önskemål som framförts från utskottets majoritet resp. dess minoritet. Majoriteten vill något avvakta resultatet av den pågående försöksverksamheten, som börjat alldeles nyligen. Efter vad jag kan förstå är det klok politik att vilja samla någon erfarenhet, även om den är begränsad som Bengt Wiklund så riktigt framhöll, innan man går vidare i utbyggnaden. Man får då möjlighet att om så skulle visa sig nödigt företa de eventuella förändringar som förhoppningsvis skulle göra den slutliga utbyggnaden hållbarare och kanske ännu ändamålsenligare. Utskottets uttalande från förra året om en utbyggnad snarast möjligt står fast. Det är utskottets mening, och "snarast" kan betyda också nästa år. I reservationen talas om en snar utbyggnad. Skall "snar" vara mer påskyndande än det från förra året kvarstående "snarast"? Jag tycker inte det. Vi är egentligen eniga, Bengt Wiklund.

Fortbildningsavdelningarnas sortering under såväl länskolnämnderna som skolöverstyrelsen kan man förvisso ha synpunkter på. Man kan verkligen ifrågasätta det ändamålsenliga i det. Förhoppningsvis kommer lärarutbildningsutredningen, LUT 74, inom en ej alltför avlägsen framtid med ett förslag till lösning. Till dess får vi ha det som det är. Frågan är emellertid – det vill jag understryka – inte särskilt lättlost. Den är helt enkelt besvärlig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan i alla delar.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Onsdagen den
29 mars 1978

*Anslag till skolvä-
sendets centrala
och regionala myn-
digheter m. m.*

INGA LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Ove Nordstrandh säger att det inte finns någon anledning att diskutera betygsfrågan i dag här i kammaren. Det är självklart att Ove Nordstrandh tycker det. Han vill över huvud taget inte ha någon diskussion om betygen, eftersom han vill ha betygen kvar, och helst också utvidga betygssystemet.

I den debatt som förs utanför den här kammaren har man begripit de negativa verkningarna som betygen har. Vi vet att det i stor utsträckning är föräldrarnas utbildningsbakgrund och barnens hemmiljö som bestämmer vilka betyg barnen får. Vi vet också vilken betydelse betygen har för en fortsatt utbildning.

Eftersom betygsdiskussionen är så aktuell utanför det här huset vore det väl angeläget att också här diskutera betygsfrågan.

När det gäller ett förstatligande av läromedelsproduktionen säger Ove Nordstrandh att det inte löser alla problem. Nej, det gör det förvisso inte. Men eftersom läromedlen har en styrande effekt på utbildningen och eftersom det är regering och riksdag som fastställer utbildningens mål borde man hindra privata profitintressen att styra den utformning som utbildningen får. Vpk menar att man inte kan acceptera det förhållandet och föreslår därför förstatligande av i första hand Esselte.

Vpk har en helt annan inriktning när det gäller skolpolitiken än de övriga partierna – det må sedan gälla betygsfrågan, hur man skall demokratisera skolan med ökat elevinflytande, med varvning av teori och praktik, med studiesociala åtgärder som studielön och med förändringar av läromedlens styrande roll i undervisningen.

Jag tycker att Ove Nordstrandh drar sig undan debatt i dessa mycket väsentliga skolfrågor genom att skylla på sittande utredningar. Jag är ledsen om jag besvärar med att debattera de här frågorna i kammaren, men det är, som Ove Nordstrandh också vet, vpk:s enda möjlighet att föra debatt, eftersom vi inte kan delta i utskottets diskussioner.

BENGT WIKLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Ove Nordstrandhs inlägg i denna fråga övertygade inte på något sätt. Jag tror att det snarare stärkte det påstående jag gjorde, då jag uttryckte min förvåning över utskottsmajoritetens uttalande att man vill vänta på erfarenheter från den regionala verksamheten inom de tre storstadsområdena. Jag har väldigt svårt att förstå vilka erfarenheter man väntar på att få redovisade från den verksamheten. Jag är också förvånad av den anledningen att man aldrig har sagt någonting annat än att samtliga länskolnämnder skall inrätta regionala råd. Detta är i stort sett gjort, men inga resurser har tilldelats dem.

Utskottsmajoriteten försöker nu vrida det till att meningen var att detta skulle vara en försöksverksamhet. Det är en efterhandskonstruktion. Vi var ju, Ove Nordstrandh, i fjol helt eniga om att uttala oss för att de regionala planeringsråden snarast skulle byggas ut. Man kan klyva hårstrån på längden när man skall tolka vad ordet snarast innebär, men min tolkning är att denna

verksamhet successivt skall byggas upp. Vi har inte sagt att det skall ske över en natt i hela landet, men skall verksamheten någon gång börja fungera måste man visa litet vilja att ge den resurser. Det är alltså fråga om en stegvis uppbyggnad. Utskottsmajoritetens motivering för att inte gå på uttalandet från i fjol om att ge resurser till länskolnämnderna för denna verksamhet är minst sagt förunderlig.

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Meddelande om
fråga*

OVE NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet säger till regeringen att utskottet vill ha en utbyggnad av de regionala planeringsråden snarast. Den socialdemokratiska reservationen vill ge regeringen till känna att den vill ha en snar utbyggnad av samma planeringsråd. Jag kan inte finna att det är någon skillnad mellan de uttalandena.

På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 6 Talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle skatteutskottets betänkande nr 38, trafikutskottets betänkanden nr 11, 16, 17 och 19, socialförsäkringsutskottets betänkanden nr 18–20 samt finansutskottets betänkande nr 19 i nu angiven ordning uppföras närmast efter utbildningsutskottets betänkande nr 16.

§ 7 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 29 mars

1977/78:368 av *Paul Jansson* (s) till industriministern om villkoren för privat företags förvärv av aktierna i kraftföretag:

Det privatägda AB Skandinaviska Elverk har av industriverket meddelats tillstånd att förvärva en betydande post aktier i Gullspångs Kraftaktiebolag. Skandinaviska Elverks ambitioner tycks vara att skaffa sig aktiemajoriteten i Gullspångs Kraftaktiebolag, ett kraftföretag som tidigare dominerats av kommunalt ägarinflytande.

Nu har fyra kommuner, nämligen Mariestad, Örebro, Karlskoga och Götene, hos regeringen besvärat sig över industriverkets beslut. I besvärsskrivelsen har kommunerna bl. a. hänvisat till förvärvstillståndslagen, som trädde i kraft den 1 juli 1976 och som är grundad på följande tre huvudpunkter:

- a) Underlätta för statens industriverk att följa och påverka strukturomvandlingen inom eldistributionen,
- b) öka det kommunala inflytandet över eldistributionen,

Nr 103

Onsdagen den
29 mars 1978

*Meddelande om
fråga*

c) förebygga konkurrenssituationer och spekulativa förvärv som är ägnade att driva upp prisnivån till nackdel för konsumenterna.

Min fråga till industriministern är:

Anser industriministern att ett privatägt företags förvärv av aktier, syftande till total dominans i kraftföretag, står i överensstämmelse med huvudprinciperna i förvärvstillståndslagen?

§ 8 Kammaren åtskildes kl. 23.48.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert